

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯСТУСА

ПЕТРУШКО СЕРГІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ

(власноручний підпис студента)

Допускається до захисту:

в.о. завідувача кафедри
господарського права,
к.ю.н., доцент

Є.О. Липницька

«___» _____ 2020 р.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МИТНОЇ БРОКЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Спеціальність 081 Право

Магістерська робота

Керівник:

Моїсєєв Ю.О., доцент кафедри
господарського права,
к.ю.н., доцент

Оцінка: ____ / ____ / ____
(бали/за шкалою ЕКТС/за національною шкалою)

Голова ЕК: _____
(підпис)

Вінниця – 2020

ЗАТВЕРДЖЕНО:

Керівник: Моїсєєв Ю.О.
доцент кафедри господарського
права,
кандидат юридичних наук, доцент

«___» _____ 20__ р.

МАГІСТЕРСЬКЕ ЗАВДАННЯ
студента 1 курсу СО «Магістр» групи «В»,
денного відділення спеціальності «Право»
Петрушка Сергія Володимировича

- 1. Тема роботи:** Правове регулювання митної брокерської діяльності.
- 2. Строк надання студентом роботи керівнику:** «14» листопада 2020 р.
- 3. Вихідні дані до роботи:** наукова література, нормативно-правові акти України та зарубіжних країн, практика застосування законодавства щодо регулювання митної брокерської діяльності, статистичні дані.
- 4. Робота виконується на базі:** Патентно - юридичної агенції «Дубинський і Ошарова».
- 5. Результати дослідження:** Визначено правову основу митної брокерської діяльності; Узагальнено умови здійснення митної брокерської діяльності; Визначено порядок державного регулювання митної брокерської діяльності; Встановлений перелік договорів, що опосередковують митну брокерську діяльність; Доопрацьовані та конкретизовані підстави та умови господарсько-правової відповідальності суб'єктів митної брокерської діяльності; Обґрунтовано тези нового Положення про митну брокерську діяльність.
- 6. Область застосування результатів роботи:** наукова діяльність, законотворча діяльність, нормативна діяльність органів виконавчої влади, практична діяльність митних брокерів.

Тема магістерської роботи зареєстрована № _____ «___» _____ 20__ р.

Ст. лаборант кафедри _____ (підпис)

УЗГОДЖЕНО:

«___» _____ 20__ р.

В.о. зав. кафедри
господарського права,
доцент, к.ю.н.

Є.О. Липницька

АНОТАЦІЯ

Петрушко С.В. Правове регулювання митної брокерської діяльності. Магістерська робота. Кафедра господарського права, юридичного факультету, Донецький національний університет імені Василя Стуса Міністерства освіти і науки України, Вінниця, 2020.

У магістерській роботі визначено правову основу митної брокерської діяльності. Встановлено перелік договорів, що опосередковують митну брокерську діяльність. Охарактеризовано порядок та умови господарської відповідальності митного брокера.

Сформульовано пропозиції щодо удосконалення законодавства шляхом внесення змін до Цивільного кодексу України. Обґрунтовано необхідність удосконалення галузевих підзаконних актів шляхом розробки Положення про митну брокерську діяльність.

Ключові слова: митний брокер; діяльність митного брокера; умови діяльності митного брокера; договір доручення; господарська відповідальність; зовнішньоекономічна діяльність.

Бібліограф.: 88 найм.

SUMMARY

S.V. Petrushko. Legal regulation of customs brokerage. The Master`s Thesis. Commercial law department of Law Faculty, Vasyl` Stus Donetsk National University Ministry of Education and Science of Ukraine, Vinnytsya, 2020.

The master's thesis defines the legal basis of customs brokerage. Established a list of contracts, mediating customs brokerage. Characterized procedure and conditions for economic responsibility customs broker.

Proposals for improving the legislation by amending the Civil Code of Ukraine have been formulated. The necessity of improving industry regulations by developing Regulation of customs brokerage is substantiated.

Keywords: customs broker; customs broker activities; conditions of customs broker; agency agreement; commercial responsibility; foreign economic activity.

Bibliography: 88 items.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ МИТНОЇ БРОКЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	13
1.1. Поняття та ознаки митної брокерської діяльності.....	13
1.2. Суб'єкти та об'єкт митної брокерської діяльності.....	21
1.3. Правова основа митної брокерської діяльності.....	30
РОЗДІЛ 2 ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА МИТНОЇ БРОКЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	43
2.1. Умови здійснення митної брокерської діяльності.....	43
2.2. Державне регулювання митної брокерської діяльності.....	53
2.3. Договори, що опосередковують митну брокерську діяльність.....	62
РОЗДІЛ 3 ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ МИТНОЇ БРОКЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	76
3.1. Підстави та умови господарсько-правової відповідальності суб'єктів митної брокерської діяльності.....	76
3.2. Форми господарсько-правової відповідальності суб'єктів митної брокерської діяльності.....	90
ВИСНОВКИ.....	98
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ.....	103

ВСТУП

Актуальність теми. Модернізація системи державного управління, яка була запущена в умовах процесу євроінтеграції України зумовлює зміну в правовому регулюванні підприємницьких структур, серед яких значне місце займають митні брокерські посередники. Такі посередники забезпечують переміщення через митний кордон України товарів та транспортних засобів.

На сьогодні посередницька, митна брокерська, діяльність потребує полегшення процесу її створення та діяльності, зменшення кількості дозвільних та погоджувальних документів, зменшення адміністративного впливу з боку держави та її органів.

Позитивним є скасування ліцензування митної брокерської діяльності і запровадження дозвільної системи. Станом на кінець 2019 року дозволи на зайняття митною брокерською діяльністю отримали близько 6,5 тисяч суб'єктів.

Покращення методів правового регулювання митної брокерської діяльності буде мати наслідком підвищення швидкості та якості митних операцій при переміщенні товарів через митний кордон, що, в свою чергу, буде мати наслідком залучення вантажопотоків в Україну, реалізацію її транзитного потенціалу, залучення нових інвестицій.

Ринок експорту та імпорту товарів в Україні досить значний. Так, відповідно до даних Держстату України розмір експортованих товарів становив 35 мільярдів доларів США за січень-вересень 2020 року (що на 6,6% менше ніж за аналогічний період минулого року), а вартість імпорту товарів за вказаний період становила 37 мільярдів доларів США. Для обслуговування такого товарообігу необхідно на державному рівні забезпечити діяльність митних брокерів.

Дослідження правових та організаційних основ та методів державного регулювання митної брокерської діяльності, з урахуванням міжнародного досвіду, є ефективним способом для покращення ефективності такої діяльності.

Основи державного регулювання митної брокерської діяльності розглядались в своїх працях наступними вченими: І.С. Білоусовим, О.І. Бондаренко, О.С. Булатовим, І.Н. Герачиковою, Е. Гвардзинською, В.І. Данелюком, Б.В. Буркинським, В.К. Симоненком, Н.М. Єрміловою, Т.В. Корневою, О.М. Коробковою, А.В. Мазур, Д.В. Приймаченком, О.Ф. Запорожець, С.І. Пахомовою, В.В. Прокопенко, О.М. Котлубаєм, О.М. Кібік, О.А. Липинською, С.В. Філіпповою, І.І. Світлак, І.О. Федотовою, Л.Є. Стровським.

Не зважаючи на значні наукові напрацювання, питання вдосконалення митної брокерської діяльності залишається відкритим на доктринальному, методичному та практичних рівнях.

Метою дослідження є систематизація положень щодо правового регулювання митної брокерської діяльності в Україні.

У зв'язку з цим робота зорієнтована на вирішення таких завдань:

- дослідити поняття та ознаки митної брокерської діяльності;
- визначити суб'єктний склад митної брокерської діяльності;
- проаналізувати правову основу митної брокерської діяльності;
- узагальнити умови здійснення митної брокерської діяльності;
- дослідити порядок державного регулювання митної брокерської діяльності;
- охарактеризувати договори, що опосередковують митну брокерську діяльність;
- розкрити підстави та умови господарсько-правової відповідальності суб'єктів митної брокерської діяльності;
- обґрунтувати підходи до розуміння форм господарсько-правової відповідальності суб'єктів митної брокерської діяльності.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які склались в процесі діяльності митних брокерських посередників, взаємодії громадян та органів влади, а також різних органів влади між собою в процесі реалізації митної брокерської діяльності.

Предметом дослідження є правові основи регулювання митної брокерської діяльності.

Методи дослідження. Основу дослідницької роботи складають філософські, загальнонаукові та спеціальні методи.

Серед філософських, загальнонаукових методів дослідження було використано:

- Метод об'єктивності, який забезпечує певний ступінь відповідності отриманих знань про державу і право абсолютно всім об'єктивним законам розвитку суспільства. Саме завдяки принципу об'єктивності було встановлено та окреслено основні та додаткові ознаки механізму врегулювання митної брокерської діяльності, а також було забезпечено дотримання відповідності цих ознак загальноприйнятій доктрині права;
- Метод всесторонності, що дозволив дослідити предмет та об'єкт дослідження шляхом вивчення різноманітних сторін, враховуючи при цьому існуючі концепції та підходи до розуміння цих понять. Завдяки принципу всесторонності держава і право розглядались у їх взаємодії, а також у взаємозв'язку з іншими категоріями, такими як суспільство, економіка та інші;
- Метод професіоналізму, дозволив дослідити митну брокерську діяльність на основі спеціальних знань, які були отримані під час навчання;
- Метод історизму, який надав можливість дослідити різні етапи розвитку митної брокерської діяльності за періодизацією її розвитку;
- Метод гуманізму дозволив дослідити митну брокерську діяльність як явище соціального характеру.
- Діалектичний метод, завдяки якому митна брокерська діяльність була розглянута як явище динамічного характеру, тобто таке явище досліджувались у її розвитку. Також завдяки цьому методу можливо застосувати отримані результати для сучасного етапу розвитку суспільства, науки та правосвідомості;

- Метафізичний метод, дозволив розглянути митну брокерську діяльність її сталому прояві. Завдяки цьому методові було виокремлено конкретні ознаки механізму організації митної брокерської діяльності саме на сучасному етапі;

- Матеріалістичний метод дозволив дослідити предмет та метод з точки зору економічного розвитку;

- Ідеалістичний метод дозволив виокремити основні ідеї, положення, концепції, які мають вирішальне значення для пізнання предмету дослідження.

Спеціальні методи дослідження:

- Історичний метод, дозволив дослідити історичний розвиток держави і права з метою виокремлення найбільш позитивних практик митної брокерської діяльності, що дає змогу удосконалення державно-правових явищ;

- Метод порівняння. Завдяки такому методу було встановлено та зафіксовано тотожності, подібності, протилежності різних явищ, які відносяться до предмету дослідження.

- Спеціально-юридичний метод. Використовувався для характеристики митної брокерської діяльності за допомогою юридичної термінології. Завдяки цьому методу було проаналізовано нормативно-правові акти щодо митної брокерської діяльності, було дано їм характеристику в розрізі їх впливу на таку діяльність.

Положення, що виносяться на захист. В роботі:

- Конкретизовано, що під митною брокерською діяльністю розуміється діяльність, що здійснюється юридичною або фізичною особою – підприємцем, яка на підставі дозволу і цивільно-правового чи господарсько-правового договору надає послуги з митного оформлення суб'єктам ЗЕД при переміщенні товарів та транспортних засобів через митний кордон України.

- Обґрунтовано, що митній брокерській діяльності властиві всі ознаки підприємницької діяльності (самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність із метою досягнення економічних та соціальних результатів та одержання прибутку), а значить вона являється суб'єктом господарської (підприємницької) діяльності.
- Уточнено, що «митний брокер» є суб'єктом підприємницької діяльності, учасником ЗЕД, діяльність якого полягає в представленні інтересів клієнта з митними органами, а також здійснення операцій щодо митного оформлення товарів та транспортних засобів.
- Визначено, перелік та істотні умови договорів, які опосередковують митну брокерську діяльність;
- Конкретизовано визначення «умов здійснення митної брокерської діяльності»;
- Обґрунтовано порядок та форми застосування господарсько-правової відповідальності;
- Доопрацьовані поняття та ознаки митної брокерської діяльності;
- Визначено правову основу митної брокерської діяльності;
- Узагальнено умови здійснення митної брокерської діяльності;
- Визначено порядок державного регулювання митної брокерської діяльності;
- Встановлений перелік договорів, що опосередковують митну брокерську діяльність;
- Доопрацьовані та конкретизовані підстави та умови господарсько-правової відповідальності суб'єктів митної брокерської діяльності;
- Обґрунтовані підходи до розуміння форм господарсько-правової відповідальності суб'єктів митної брокерської діяльності.

Практичне значення одержаних результатів. Одержані в процесі дослідження результати можуть бути застосовані в процесі подальшого розвитку правового регулювання митної брокерської діяльності.

В роботі доведено необхідність прийняття нового Положення про митну брокерську діяльність. Розроблена структура та основні тези нового Положення про митну брокерську діяльність.

Запропоновано доповнити ЦК України положеннями про брокерський договір.

Рекомендовано змінити законодавчий підхід до порядку та способу визначення заподіяної шкоди внаслідок реалізації договору доручення (в т.ч. внаслідок дій митного брокера).

Результати дослідження були обговорені на Міжнародній науково-практичній конференції та опубліковані в тезах «Відповідальність митного брокера в контексті ч. 5 ст. 266 Митного кодексу: бути чи не бути?» (науковий керівник Титова А.В.) в збірнику «Особливості розвитку законодавства України у контексті євроінтеграційних процесів: Міжнародна науково-практична конференція, м. Харків, 5-6 червня 2020 р.» – Х.: Східноукраїнська наукова юридична організація, 2020. – 168 с.

Результати дослідження опубліковані в статті «Умови здійснення діяльності митним брокером: порівняльно – правовий аспект» (науковий керівник Павлюченко Ю.М.) (від 30 жовтня 2020 року) у Віснику студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса. Том 2 / Ред. кол. Хаджинов І. В. (голова) та ін. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. Вип. 12. Т. 2. 364 с.

Застосування результатів даної роботи в процесі врегулювання митної брокерської діяльності повинно зумовити підвищення її ефективності, а також зумовить збільшення надходжень до бюджету шляхом збільшення ЗЕД внаслідок спрощення митного оформлення.

Апробації результатів дослідження. Основні положення магістерського дослідження були обговорені на Міжнародній науково-

практичній конференції та опубліковані в тезах «Відповідальність митного брокера в контексті ч. 5 ст. 266 Митного кодексу: бути чи не бути?» (науковий керівник Титова А.В.) в збірнику «Особливості розвитку законодавства України у контексті євроінтеграційних процесів: Міжнародна науково-практична конференція, м. Харків, 5-6 червня 2020 р.» – Х.: Східноукраїнська наукова юридична організація, 2020. – 168 с.

Результати дослідження опубліковані в статті «Умови здійснення діяльності митним брокером: порівняльно – правовий аспект» (науковий керівник Павлюченко Ю.М.) (від 30 жовтня 2020 року) у Віснику студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса. Том 2 / Ред. кол. Хаджинов І. В. (голова) та ін. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. Вип. 12. Т. 2. 364 с.

Логіка проведеного дослідження зумовила наступну структуру роботи, яка складається зі вступу, трьох розділів, восьми підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 111 аркушів. Список використаних джерел містить 88 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МИТНОЇ БРОКЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Поняття та ознаки митної брокерської діяльності

Словосполучення «митна брокерська діяльність» можна знайти не в багатьох нормативно-правових актах, зокрема Глава 59 «Митна брокерська діяльність» Митного кодексу України від 13.03.2012 № 4495-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, № 44-45, № 46-47, № 48 зі змінами і доповненнями (далі – МК України) (статті 416 - 419) визначає загальні положення щодо здійснення митними органами контролю за діяльністю митного брокера, дозвільно-реєстраційна діяльність визначаються Главою 58 «Загальні положення щодо здійснення митними органами контролю за окремими видами діяльності підприємств» МК України (2).

Так, законодавець у статті 404 МК України визначає митну брокерську діяльність як таку, що проводиться на підставі дозвільних документів центрального органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері державної митної справи, та підлягає контролю з боку митних органів.

Безпосередньо в Наказі Міністерства фінансів України від 04.08.2015 № 693 «Про діяльність митних брокерів» відсутнє легальне визначення поняттю «митна брокерська діяльність» і ми вважаємо дану законодавчу прогалину негативною, оскільки даний нормативно-правовий акт єдиний профільний документ, що стосується митної брокерської діяльності і він мав би в повній мірі розкривати поняття митної брокерської діяльності. Відсутність такого визначення дає поштовхи до пошуку його в суміжних нормативно-правових актах і трактуванню даного поняття кожним на власний розсуд.

Власне кажучи, наступним документом, де є згадування митної брокерської діяльності є Класифікатор видів економічної діяльності (далі – КВЕД), де вона розміщена в секції «Н», розділу 52, групи 52.2 «Допоміжна діяльність у сфері транспорту» повна назва якого – «Складське господарство та допоміжна діяльність у сфері транспорту». Даний клас КВЕД включає у себе наступні види діяльності: експедицію вантажів; організацію перевезень залізничним, автомобільним, водним або авіаційним транспортом; організацію групових або індивідуальних відправлень вантажів (у т.ч. вивіз і доставку вантажів, а також компонування партій); видачу й одержування транспортної документації та накладних; діяльність митних брокерів; діяльність суднових брокерів і агентів з фрахтування місць для авіаційних вантажних перевезень; посередництво з фрахту вантажного місця на судні або в літаку; вантажно-розвантажувальні роботи, наприклад, тимчасове пакування задля збереження вантажу під час транзитних перевезень, перепакування, вибіркового контролю та зважування вантажу тощо [3].

Ми бачимо, що зі змісту даного класу КВЕД митна брокерська діяльність віднесена до діяльності у сфері транспорту, проте митний брокер здійснює свою діяльність, як щодо оформлення транспортних засобів так і щодо оформлення переміщення товарів/предметів через митний кордон України, а це означає, що не завжди митна брокерська діяльність може бути пов'язана виключно з оформленням транспортних засобів. Таким чином, вважаємо, що окреслений підхід у КВЕД не відповідає положенням Митного законодавства, оскільки перший звужує обсяг митної брокерської діяльності.

Аналізуючи положення вітчизняного законодавства, доходимо висновку, що єдності, щодо розуміння митної брокерської діяльності в ньому немає. Навіть наявне визначення в МК України не дає повного уявлення про дану діяльність, а лише дає загальні ознаки. У зв'язку з цим можна констатувати, що діяльність митного брокера в даний час можна охарактеризувати як недостатньо визначену, що накладає своєрідний відбиток і на правове становище даного суб'єкта.

Вважаємо, що для того, щоб сформулювати поняття «митна брокерська діяльність», необхідно взяти за основу тезу, що дана діяльність є підприємницькою (самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність із метою досягнення економічних та соціальних результатів та одержання прибутку). Правдивості даній тезі надає той факт, що митна брокерська діяльність згадується у КВЕД, і у зв'язку з цим вважаємо за потрібне розглянути і виокремити наступні поняття, а саме: господарська (підприємницька) діяльність, митне посередництво і через їх призму сформулювати поняття «митної брокерської діяльності».

Відповідно до ст. 2 Господарського кодексу України від 16.01.2003 № 436-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 18, № 19-20, № 21-22 зі змінами і доповненнями (надалі – ГК України) учасниками відносин у сфері господарювання є суб'єкти господарювання, споживачі, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, а також громадяни, громадські та інші організації, які виступають засновниками суб'єктів господарювання чи здійснюють щодо них організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності (4).

Суб'єкти господарювання – це: господарські організації–юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до ГК України, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку; громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці.

Так, відповідно до ст. 42 ГК України підприємницька діяльність це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку (4).

Вважаємо за необхідне розглянути наукову доктрину для характеристики даного поняття. До прикладу, під підприємництвом В.Д. Симоненко розуміє створення фірм за рахунок власних або позикових коштів для виробництва та реалізації товарів і послуг і отримання на цій основі доходу. Ю.А. Тихомиров додає, що отримання прибутку є метою такої діяльності. І.А.Толмачов визначає підприємницьку діяльність як діяльність, спрямовану на систематичне отримання прибутку, для чого необхідно систематичне укладання договорів [5, с. 408].

Цікавою є думка О.М. Олійник, який під підприємницькою діяльністю розуміє конституційну форму економічної діяльності, що представляє собою самостійне, здійснюване в своєму інтересі, в умовах ризику і підвищеної відповідальності, професійне та раціональне використання власних і залучених здібностей і майна (матеріальних і/або нематеріальних ресурсів) і створення робочих місць для розробки та/або виробництва товарів, призначених для введення в обіг шляхом продажу, виконання робіт, надання послуг [6, с. 47].

Безумовно даних визначень є багато, але в тій чи іншій мірі всі вони сходять до єдиних начал, які можна сформулювати у вигляді ознак підприємницької діяльності: самостійність, ризик, систематичний характер, особлива мета – отримання прибутку, спосіб отримання прибутку (від використання майна, продажу товарів, робіт, послуг) і необхідність державної реєстрації.

Характеризуючи митну брокерську діяльність як господарську (підприємницьку), слід зазначити, що це підприємницька діяльність у галузі митної справи шляхом надання послуг з метою отримання прибутку. Послуги з декларування товарів, транспортних засобів комерційного призначення, які переміщуються через митний кордон України, полягають у здійсненні дій від імені та за дорученням власника товару або уповноваженої ним особи щодо проходження митних формальностей. Тобто, ми бачимо, що митній брокерській діяльності наявні всі ознаки підприємницької діяльності, а

значить вона являється суб'єктом господарської (підприємницької) діяльності.

Наступним аспектом, що допоможе нам зрозуміти сутність митної брокерської діяльності є її характеристика через призму «посередництва», адже митний брокер виконуючи свої повноваження якраз і виступає посередником між митними органами та клієнтом.

Що стосується законодавчого трактування поняття «посередництво», то згідно зі ст. 295 ГК України комерційне посередництво є підприємницькою діяльністю, що полягає в наданні комерційним агентом послуг суб'єктам господарювання при здійсненні ними господарської діяльності шляхом посередництва від імені, в інтересах, під контролем і за рахунок суб'єкта, якого він представляє. Комерційним агентом може бути суб'єкт господарювання (громадянин або юридична особа), який за повноваженням, оснований на агентському договорі, здійснює комерційне посередництво (4).

Безпосередньо термін «митний посередник» є збірним поняттям, законодавче визначення якого відсутнє. Аналіз законодавства з питань митної справи дає змогу віднести до цієї категорії таких суб'єктів: митних брокерів, митні склади, склади тимчасового зберігання, фінансових посередників. Всі вони є ланкою, яка пов'язує суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, які переміщують товари та транспортні засоби через митний кордон України, з митними органами, які в свою чергу контролюють таке переміщення та здійснюють для цього необхідні процедури [7 с. 346].

Діяльність митних посередників різноманітна, здійснюється у специфічних формах, спрямована на задоволення різних інтересів суб'єктів ЗЕД і це дає можливість виділити ряд спільних ознак, які характерні всім митним посередникам, а саме:

- митний посередник - це фізична чи юридична особа - резидент, зареєстрована належним чином як суб'єкт підприємницької діяльності. Такий

висновок впливає із положень Господарського та Митного кодексів України [8];

- обов'язковою умовою діяльності митних посередників є необхідність отримання дозвільних документів (ліцензій, дозволів), виданих уповноваженими органами за умови виконання визначених законодавством вимог;

- митні посередники надають свої послуги на підставі цивільно-правового договору, вид якого визначається чинним цивільним та митним законодавством;

- надаючи на договірних засадах послуги у сфері митної справи, митні посередники в цей же час вступають у правовідносини з митними органами. Прикладом таких відносин може служити взаємодія цих суб'єктів у формуванні відповідних реєстрів митних посередників, знову ж таки в процесі видачі, переоформлення, анулювання дозвільних документів, контролю за їх діяльністю тощо.

Фактично поняття «митне посередництво» перейшло в широкий вжиток в Україні з європейського законодавства, де воно використовується досить часто і в більш широкому сенсі, ніж той, який вкладають в цей термін у нас. Так, модернізований Митний кодекс Європейського співтовариства і, зокрема, вторинне законодавство, що стосується діяльності митних брокерів, поширюють термін «митне посередництво» як на діяльність митних брокерів всіх типів і видів, так і на інших економічних суб'єктів, що надають послуги учасникам зовнішньоекономічної діяльності.

Узагальнення всього вищевикладеного дає підстави стверджувати, що в міжнародній практиці фактично, ототожнюються такі поняття, як митне посередництво та митна брокерська діяльність. Ми з такою думкою не згодні, враховуючи те, що термін «митне посередництво» уособлює в собі всі можливі варіанти такого виду діяльності з певними спільними ознаками, проте не тотожними. Приміром, завдання митної брокерської діяльності відрізняються від діяльності митних перевізників і т.д. Тобто, доходимо до

висновку, що поняття «митне посередництво» є родовим по відношенню до поняття «митна брокерська діяльність».

Що стосується наукової доктрини з приводу визначення поняття «митна брокерська діяльність» то вона доволі обширна, але фактичних відмінностей в тому чи іншому визначенні різних авторів ми не знаходимо.

До прикладу, І. А. Бондаренко визначає, що митна брокерська діяльність - це діяльність суб'єктів господарювання, спрямована на задоволення прав, свобод і законних інтересів суб'єктів, які переміщують через митний кордон товари, предмети, транспортні засоби. Послуги, які надають відповідні митні брокери, являють собою діяльність в вигляді різноманітних дій, спрямованих на задоволення прав, свобод і інтересів суб'єктів, які здійснюють переміщення товарів, предметів, транспортних засобів через митний кордон України. [9, с. 803].

В.І. Данелюк визначає митну брокерську діяльність, як підприємницьку діяльність, що полягає в наданні посередником (митним брокером) послуг суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності шляхом посередництва від імені, в інтересах, під контролем і за рахунок суб'єкта у сфері митних відносин [10, с. 13].

І.І. Світлак у своєму дисертаційному дослідженні підтримує погляди тих фахівців, які зазначають, що основна функція митної брокерської діяльності полягає в здійсненні декларування товарів і транспортних засобів, які переміщуються через митний кордон України. Обов'язковою умовою такої діяльності є і ліцензія (дане дослідження було проведено ще на момент чинності законодавчої норми про ліцензування митної брокерської діяльності, про те вважаємо вірним його застосування і нині) на право здійснення митної брокерської діяльності, видану спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі митної [11, с. 18].

В. І. Єрмілов вважає, що митна брокерська діяльність – це діяльність «повірених у справах», що здійснюють взаємозв'язок інтересів між державними органами та бізнесом [12, с. 31-32].

Коробкова О.М. у своєму дисертаційному дослідженні характеризує митну брокерську діяльність, як таку, що надає посередницькі послуги в інтересах, або від імені іншої особи з виконання митних формальностей при переміщенні товарів та транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України [13, с. 34].

Зважаючи, наявність розглянутих тверджень, ми не можемо сказати, що підтримує конкретно якусь позицію, фактично в кожного наявні якісь свої недоліки. Вважаємо, що пов'язано це із давністю дослідження даного питання (останнім дослідженням митної брокерської діяльності є дисертація Коробкової О.М., проте вона більш стосується економічних аспектів, решту датується 2000 – 2010, зважаючи на часті зміни законодавства, певна викладена там інформація вже не має актуальності). Проте як основа для напрацювання власної характеристики та пропозиції по визначенню митної брокерської діяльності є необхідним.

Отож, узагальнюючи погляди науковців щодо визначення поняття митної брокерської діяльності та розвиток його визначення у нормативно-правових актах, враховуючи імплементацію міжнародних стандартів, ми пропонуємо власне визначення терміну митна брокерська діяльність. Митною брокерською діяльністю пропонуємо вважати діяльність, що здійснюється юридичною або фізичною особою – підприємцем, яка на підставі дозволу і цивільно-правового чи господарсько-правового договору надає послуги з митного оформлення суб'єктам ЗЕД при переміщенні товарів та транспортних засобів через митний кордон України.

Узагальнюючи вищенаведене, пропонується під митною брокерською діяльністю розуміти діяльність, що здійснюється юридичною або фізичною особою – підприємцем, яка на підставі дозволу і цивільно-правового чи господарсько-правового договору надає послуги з митного оформлення суб'єктам ЗЕД при переміщенні товарів та транспортних засобів через митний кордон України. Доведено, що митній брокерській діяльності властиві всі ознаки підприємницької діяльності (самостійна, ініціативна,

систематична, на власний ризик господарська діяльність із метою досягнення економічних та соціальних результатів та одержання прибутку), а значить вона являється суб'єктом господарської (підприємницької) діяльності.

1.2. Суб'єкти та об'єкт митної брокерської діяльності

Сучасні тенденції соціально-економічного розвитку України і взаємини з іноземними державами, залежать від тих факторів, які впливають на те, наскільки успішно буде здійснюватися зовнішня торгівля. На даному етапі зовнішні відносини країн будуються в умовах глобалізації, зміни політичних домінант, загострення інтеграційних протиріч, інформаційної війни і формування нових союзів і структур. Так, значиму роль при цьому відіграють митні органи, які регулюють правовідносини, що виникають у процесі переміщення товарів і транспортних засобів через митні кордони.

Очевидно, що митна справа є ефективним інструментом, який в дозволяє комплексно вирішувати завдання по оптимізації ЗЕД. Однак виконання державними митними органами регулювання ЗЕД неможливе в повному без залучення інших суб'єктів правовідносин – юридичних осіб, які провадять підприємницьку діяльність в митній сфері. Діяльність таких осіб здійснюється митними брокерами, митними перевізниками, власниками митних складів, власниками складів тимчасового зберігання. З них виділяється група пріоритетних учасників цього ринку, з точки зору якості і комфорту для ведення ЗЕД – це митний брокер [15].

Останнім часом щодо ролі і місця митного брокера ведеться багато розмов і суперечок. Дискусія з цього питання то активізується, то згасає. Каталізатором, який підняв нову хвилю обговорення даного аспекту, стали слова Володимира Булавіна, який в одному з виступів заявив, що в сфері ЗЕД для відомства є тільки два суб'єкти: декларант (імпортер або експортер) і

власне митниця. Тим самим він фактично вивів митних брокерів за дужки процесу оформлення зовнішньоторговельних вантажів, залишивши їм роль такого собі посередника, використання послуг якого не є обов'язковим. Ухвалення рішення про те, вдаватися до його послуг чи ні, автор твердження залишає на розсуд бізнесу [16]. У той же час багато експертів вважають, що роль митного брокера важливою і значущою. На їхню думку, незважаючи на дії, яких вживає держава для спрощення процедур митного оформлення, сьогодні потреба в отриманні послуг митних брокерів не зменшується, а в ряді випадків навпаки - зростає. Ми також вважаємо, що митний брокер входить до складу суб'єктів митної інфраструктури, так як є безпосереднім учасником ЗЕД і шляхом визначення поняття та ознак митного брокера спробуємо це довести.

Як було відмічено вище, головним представником митних посередників, безумовно, виступає митний брокер, як особа відповідальна за митне оформлення товару. Митний брокер виступає сполучною ланкою між власником вантажу та фіскальними органами, за договором доручення здійснює декларування товарів при переміщенні через митний кордон України.

Що стосується нормативного визначення поняття «митний брокер», то знаходимо його як в національному так і міжнародному законодавстві. Згідно з ст. 416 Митного кодексу України митний брокер - це підприємство, що надає послуги з декларування товарів, транспортних засобів комерційного призначення, які переміщуються через митний кордон України (2). Вважаємо дане визначення неповним, оскільки при його аналізі залишається ряд питань, по типу: на підставі чого діє дане підприємство (договір доручення/довіреність), чи повинен він мати спеціальний дозвіл чи ні; від чийого імені він діє т.д. Тобто, ознайомившись із даним визначенням поняття «митний брокер» до кінця не можливо зрозуміти всі ознаки даного суб'єкта. В профільному Наказі «Про митну брокерську діяльність», також відсутнє легальне визначення поняття «митний брокер», із нього можна відобразити

хіба що, умови отримання статусу митного брокера та провадження такої діяльності (про що детальніше буде описано в наступних розділах), проте це не буде повна характеристика, адже в такому разі висвітлюються статус митного брокера – держави, в особі відповідних органів, і жодним чином не висвітлюються статус митний брокер – клієнт.

Зважаючи на недостатнє законодавче трактування поняття «митний брокер», доцільно звернути увагу на наукові погляди щодо характеристики даного суб'єкта митної брокерської діяльності.

Так, В.І. Дансюк у своєму дослідженні визначає митного брокера, як суб'єкта підприємницької діяльності, який здійснює підприємницьку діяльність, що полягає в наданні посередником (представником) послуг суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності шляхом посередництва від імені, в інтересах, під контролем і за рахунок суб'єкта у сфері митних відносин [10, с. 13].

І.І. Світлак у своєму дисертаційному дослідженні підтримує погляди тих фахівців, які зазначають, що митний брокер - підприємство, що здійснює декларування товарів і транспортних засобів, які переміщуються через митний кордон України, і має ліцензію (дане дослідження було проведено ще на момент чинності законодавчої норми про ліцензування митної брокерської діяльності, проте вважаємо вірним і його застосування) на право здійснення митної брокерської діяльності, видану спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі митної [11, с. 18].

В. І. Єрмілов вважає, що митний брокер – це «повірений у справах», що здійснює взаємозв'язок інтересів між державними органами та бізнесом [12, с. 31-32].

Коробкова О.М. у своєму дисертаційному дослідженні характеризує митного брокера, підприємство, що надає посередницькі послуги в інтересах, або від імені іншої особи з виконання митних формальностей при переміщенні товарів та транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України [13, с. 34].

Так, Д.В. Приймаченко характеризує митного брокера як учасника митних відносин, який вступає у відносини з фіскальними органами з приводу переміщення товарів, предметів, транспортних засобів. До основних функцій митного брокера, зокрема відносить декларування. Також автор відзначає, що володіючи специфічними знаннями в сфері митної справи та орієнтуючись в законодавстві, яке є дуже динамічним, фахівці з декларування (тобто митні брокери) допомагають суб'єктам ЗЕД, реалізовувати експортно-імпортні операції здійснювати переміщення товарів, предметів, транспортних засобів через митний кордон України. [17, с. 98-99].

Із розглянутих вище думок науковців з приводу поняття «митний брокер», ми підтримуємо позицію Світлак І.І., яка в запропонованому визначенні окреслила майже всі необхідні ознаки митного брокера (підприємство, яку діяльність проводить, спеціальний документ на заняття даною діяльністю). Єдиний момент який ми вважаємо необхідно додати, це визначення на підставі якого документа представляє клієнта.

В контексті даного дослідження також необхідно розглянути і зарубіжну практику визначення поняття «митного брокера». Так, у Кіотській конвенції (Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур (Кіотська конвенція) від 18.05.1973. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_643/ (дата звернення: 10.10.2020) термін «митний брокер» визначається як «третя сторона», тобто будь-яка особа, що безпосередньо взаємодіє з митною службою в інтересах або від імені іншої особи з питань увезення, вивезення, перевезення або зберігання товарів (14).

В Європейському союзі визначення «митний брокер» надано в 1 розділі 5 статті Митного кодексу Європейського союзу. Воно встановлює, що будь-яка особа, що взаємодіє з митницею, має право призначити для такої взаємодії свого представника. Дослівно це формулювання звучить наступним чином: «митний брокер - будь-яка особа, призначена іншою особою для

виконання дій і формальностей, що вимагаються відповідно до митного законодавства при його взаєминах з митними органами»[18].

Інститут митного брокера поширений по всьому світу, і кожна держава має свій унікальний досвід функціонування даної системи. Так, згідно законодавства США, митний брокер (або в оригіналі: customs broker) - це юридична або фізична особа, що пройшла певні випробування від Секретаріату митної служби США і яка отримала за підсумком випробувань ліцензію на здійснення діяльності в області надання митних послуг, наприклад, оцінки вартості, оплати нарахованих митних платежів, оформлення дозвільних документів у інших контролюючих органів і надання таких документів в пунктах пропуску [19, с. 113-114].

У Канаді, митним брокером визнається фізична особа, товариство або корпорація, яка виступає як агент зі здійснення митних формальностей Канадським Агентством прикордонної служби (Canada Border Services Agency (CBSA)) від імені власника або імпортера товарів [20]. Такий брокер має бути громадянином або постійним жителем Канади та мати певні фінансові ресурси для провадження свого бізнесу у відповідній сфері.

Митний брокер в Німеччині – це особа, уповноважена імпортером або експортером (частіше підприємством) для здійснення операцій на митниці. Митний брокер в Німеччині займається усіма видами діяльності, які можуть бути пов'язані з митним оформленням [21, с. 56].

Вартий уваги також досвід ще однієї країни, яка теж як і Україна була в складі Радянського Союзу, але після його розпаду швидкими темпами почала наздоганяти і проваджувати всі необхідні реформи, для покращення ситуації в країні. Не виключенням є і митна брокерська діяльність, яка вважається однією із найкраще організованих у країнах Прибалтики. Митними брокерами в Республіці Литва можуть бути тільки особи з бездоганною репутацією, зареєстровані в Литві і вони повинні мати страхування відповідальності на 65000 Lt (Близько 19000 євро) суму (необхідну для відшкодування можливих збитків, пов'язаних з акредитуючою особою) [22].

З проаналізованого вище можна відмітити, що глобалізаційні процеси та постійні уніфікації законодавств різних країн в результаті ведуть до того, що поняття митного брокера широко розповсюджене в міжнародній спільноті і в більшій мірі трактування останнього однакові (звичайно враховуючи національне законодавство). Україні, як державі, яка прагне до інтеграції в європейську спільноту, необхідно враховувати міжнародні нормативно-правові акти в регулюванні даної діяльності та статусу митного брокера зокрема.

Зважаючи на вище наведені положення, вважаємо за доцільне навести авторське визначення поняття «митний брокер», відповідно до якого останній є суб'єктом підприємницької діяльності, учасником ЗЕД, діяльність якого полягає в представленні інтересів клієнта з митними органами, а також здійснення операцій щодо митного оформлення товарів та транспортних засобів. Таким чином, митний брокер виступає сполучною ланкою між відправником вантажу, вантажодержувачем з одного боку і держави в особі митних органів з іншого боку.

Із сформованого визначення, можна виокремити основні ознаки такої діяльності митного брокера:

- 1) брокер обов'язково має бути суб'єктом підприємницької діяльності. Це впливає з визначення, яке закріплене в Митному кодексі України;
- 2) обов'язковою умовою діяльності митних брокерів є необхідність отримання дозвільних документів (дозволів), виданих фіскальними органами;
- 3) надання послуг митним брокером є ініціативою клієнта. Митні брокери надають свої послуги на основі укладеного з клієнтом договору;
- 4) здійснюючи свою діяльність митні брокери обов'язково вступають у правовідносини з митними органами. Такі відносини характеризуються нерівністю сторін, підконтрольністю, підлеглистю однієї сторони іншій.

Розкриття даної теми було б не повним якби ми не відмітили і ще один аспект правовідносин у сфері митної брокерської діяльності, а саме їх об'єкт та предмет. Аналізуючи сучасну наукову юридичну літературу, доходимо

висновку, що існують різні погляди на питання про сутність об'єкта правовідносин взагалі. Визначення поняття об'єкта правовідносин здебільшого залежить від того, прихильником якої концепції є дослідник. Так, більшість представників класичної моністичної концепції відстоюють єдність об'єкта правовідносин, розуміючи під об'єктом те, на що направлені правовідносини, а саме – поведінку суб'єктів. Інші автори об'єктом правовідносин визнають те, на що направлені суб'єктивні права та обов'язки учасників [23, с. 82]. Деякі вчені зазначають поведінку лише зобов'язаної сторони [24, с. 208-209]. Представники ж класичної плюралістичної концепції визнають множинність об'єктів правовідносин, розуміючи під об'єктом усе те, з приводу чого виникли правовідносини, тобто – поведінка людей, результати дій та бездіяльності, матеріальні цінності, речі, нематеріальні блага. У науковій літературі виражені погляди навіть про безоб'єктність правовідносин.

Насправді, не може бути безоб'єктних правовідносин, оскільки, як слушно відмічає В. Єрмоленко, об'єкт у структурі правовідносин утворює внутрішні функціональні зв'язки, які краще піддаються регулюванню, а це, безперечно, сприятиме усталеності правовідношення як окремої системи [25, с. 11]. Подібні погляди обстоював А. Дудін, який писав, що «безоб'єктного правовідношення немає і не може бути, оскільки будь-яке суспільне відношення є відношенням предметно-практичним. Об'єкт завжди знаходиться в центрі діяльності суб'єктів правовідносин, адже слугує засобом задоволення їх суспільних та особистих, матеріальних і духовних інтересів та потреб, і вже з огляду на це, правовідношення, як і будь-яке суспільне відношення, не може бути безоб'єктним» [26, с. 58–59]. Ми повністю підтримуємо дану позицію.

Говорячи про митні правовідносини в широкому сенсі необхідно виходити з того, що вони являють собою суспільні відносини, які виникають в процесі або з приводу переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України і врегульовані нормами митного права. Як об'єкт

правовідносини безпосередньо митної брокерської діяльності виступає те, на що спрямовані суб'єктивні права і юридичні обов'язки його учасників, тобто те, заради чого виникають саме ці правовідносини [27, с. 276].

Таким чином, у сфері митної брокерської діяльності об'єктом правовідносин є діяльність суб'єктів (митних брокерів) з приводу переміщення товарів і (чи) транспортних засобів через митний кордон. Виникнення зв'язків між митними органами та учасниками ЗЕД (митними брокерами в тому числі) опосередковано ввезенням або вивезенням вантажів, відповідно правовідносини даного роду націлені на вчинення такого переміщення. При цьому інтереси митного органу носять публічний характер, а інтереси суб'єкта ЗЕД (митного брокера) характеризуються як приватно-правові.

Варто відзначити, що дані правовідносини не можуть виникнути без існування предмету. Як предмет в митному праві виступають товари і транспортні засоби, безпосередньо предметом митної брокерської діяльності виходячи із законодавчого визначення даного поняття є товари та транспортні засоби.

Якщо розглядати національне законодавство, то, Вітчизняний МК України надає таке визначення товару: товари - це будь-які рухомі речі, у тому числі ті, на які законом поширено режим нерухомої речі (крім транспортних засобів комерційного призначення), валютні цінності, культурні цінності, а також електроенергія, що переміщується лініями електропередачі (п. 57 ч. 1 ст. 4 МК України) (2).

У Єдиному митному кодексі Європейського Союзу закріплено такі визначення (стаття 5 (23) застосовує термін «товари Союзу» - такі товари, що підпадають під будь-яку з наведених категорій):

(а) товари, повністю отримані на митній території Союзу (не включають товари, імпортовані з країн або територій за межами митної території Союзу);

(б) товари, що ввозяться на митну територію Союзу з країн або територій за межами цієї території та випущені для вільного обігу;

(в) товари, отримані або вироблені на митній території Союзу, або товари, зазначені в пункті (б), або товари, зазначені в пунктах (а) і (б) [28]

Отже, керуючись дефініцією товару, що представлена в національному МК України, зазначимо, що до товарів належать рухомі речі (за винятком транспортних засобів комерційного призначення). Відповідно до ч. 2 ст. 181 ЦКУ рухомими речами є речі, які можна вільно переміщувати в просторі. Разом із тим О.В. Дзера справедливо зауважує, що можливість вільного переміщення речі в просторі є надто загальним критерієм, якого інколи може виявитися недостатньо. Тому в такому разі можна керуватися таким правилом: щодо речей, які за законом не визнані нерухомими об'єктами, має діяти презумпція визнання їх рухомими речами [29, с. 376].

Також відповідно до п. 57 ч. 1 с. 4 МК України товарами є рухомі речі, на які законом поширено режим нерухомої речі (крім транспортних засобів комерційного призначення), а до таких згідно з ч. 1 ст. 181 ЦКУ можуть бути віднесені повітряні та морські судна, судна внутрішнього плавання, космічні об'єкти, а також інші речі, права на які підлягають державній реєстрації.

Не поширюється правовий режим товарів у митному праві на транспортні засоби комерційного призначення. Відповідно до п. 59 ч. 1 ст. 4 МК України будь-яке судно (у тому числі самохідні та несамохідні ліхтери та баржі, а також судна на підводних крилах), судно на повітряній подушці, повітряне судно, автотransпортний засіб (моторні транспортні засоби, причепи, напівпричепи) чи рухомий склад залізниці, що використовуються в міжнародних перевезеннях для платного транспортування осіб або для платного чи безоплатного промислового чи комерційного транспортування товарів разом з їхніми звичайними запасними частинами, приладдям та устаткуванням, а також мастилами та паливом, що містяться в їхніх звичайних баках упродовж їхнього транспортування разом із транспортними засобами комерційного призначення.

Таке виокремлення зумовлене тим, що вказані засоби застосовуються для перевезення через митний кордон України товарів/пасажирів і, на відміну від товарів, не підлягають обкладенню митом.

Узагальнюючи вищенаведене, пропонується під митним брокером розуміти підприємство, учасника ЗЕД, діяльність якого полягає в представленні інтересів клієнта з митними органами, а також здійснення операцій щодо митного оформлення товарів та транспортних засобів. Брокер виступає сполучною ланкою між відправником вантажу, вантажодержувачем з одного боку і держави в особі митних органів з іншого боку.

Об'єктом митної брокерської діяльності виступає те, на що спрямовані суб'єктивні права і юридичні обов'язки його учасників, тобто об'єктом правовідносин є дії суб'єктів (митних брокерів) з приводу переміщення товарів і транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон. Виникнення зв'язків між митними органами та учасниками ЗЕД (митними брокерами в тому числі) опосередковано ввезенням або вивезенням вантажів, відповідно правовідносини даного роду націлені на вчинення такого переміщення.

1.3. Правова основа митної брокерської діяльності

Доцільно взяти за основу той факт, що регулювання будь-якої діяльності, в тому числі митної брокерської, здійснюється не відокремленим єдиним документом, а цілою низкою нормативних актів, які знаходяться в певній взаємодії між собою.

Вагоме значення для характеристики митної брокерської діяльності має підхід до класифікації нормативних актів, які регулюють таку діяльність.

В доктрині права існують різні підходи до класифікації нормативно-правових актів. Найчастіше їх поділяють за галузевими та ієрархічними

ознаками, за суб'єктами прийняття (видання) або за їх сутпенем систематизацією.

Враховуючи той факт, що предметом дослідження даної роботи є суспільні відносини, які відносяться до однієї галузі права, то класифікувати нормативно-правові акти за їх галузевою належністю є недоцільним.

Також недоцільним, в даній роботі, є класифікувати нормативно-правові акти за суб'єктами їх прийняття (видання) або за їх систематизацією, оскільки кількість нормативно-правових актів, які регулюють митну брокерську діяльність, не дозволяє їх структурувати за вказаними характеристиками.

Однією з найважливіших класифікацій нормативно-правових актів є їх класифікація за юридичною силою. Саме юридична сила нормативно-правового акта визначає місце, яке він посідає в ієрархічній (вертикальній) структурі чинного законодавства. Варто зауважити, що в законодавстві України та науковій літературі для характеристики взаємозв'язків нормативно-правових актів різної юридичної сили найчастіше використовується термін «ієрархія» [49].

Згідно зі статтею 1 Конституції України Україна (Конституція України: Прийнята на V сесії Верховної Ради України 28.06.1996 // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 20.11.2020) є соціальною, правовою державою (50). і Конституційний Суд України в своєму рішенні № 9 рп/2001 (пункт 4.1 мотивувальної частини) чітко зазначив «...в правовій державі існує сувора ієрархія нормативних актів...» [51].

Станом на сьогодні законодавством чітко не визначене поняття «ієрархія нормативно-правових актів» тому в даній роботі така ієрархія буде побудована на підставі аналізу нормативно-правових актів.

Найпершим і основним законом, який регулює суспільні відносини в державі є Конституція України. Всі інші нормативно-правові акти не повинні суперечити Конституції України, а повинні конкретизувати і доповнювати її

зміст. Аналіз норм Конституції України, які регулюють митну брокерську діяльність буде наведений далі в роботі.

Наступною категорією нормативних актів є міжнародні договори. Тут слід зазначити, що не зважаючи на міжнародний характер ЗЕД, який прямо опосередковує митну брокерську діяльність, в Україні діють тільки ті міжнародні договори, які підписані спеціальними суб'єктами в Україні.

В даному контексті слід зазначити про два види міжнародних договорів:

- Згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;
- Згода на обов'язковість яких надана іншими спеціально уповноваженими суб'єктами.

Аналізуючи норми Конституції України, а саме ст. 9, відповідно до якої «Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України» (50), можна зробити наступні висновки:

- Тільки міжнародні договори, ратифіковані Верховною Радою України, мають статус національного законодавства;
- Договори, які суперечать Конституції України не застосовують на території України;

Аналізуючи положення вищевказаних норм слід зазначити, що міжнародні договори знаходяться в ієрархії нормативних актів, які регулюють митну брокерську діяльність, нижче Конституції України.

Для формування митного законодавства України неофіційним орієнтиром стала Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур (переглянута у 1999 р.). Її неофіційна назва — Кіотська конвенція, до якої Україна приєдналася 15 лютого 2011 р. Кіотська конвенція набула чинності у 1974 р. та стала інструментом допомоги у глобальному розвитку митних процедур. Значне збільшення міжнародного товарообігу,

поява нових інформаційних технологій та висококонкурентного міжнародного бізнес-середовища стали підставою для перегляду та оновлення Кіотської конвенції Всесвітньою митною організацією. Рада ВМО прийняла переглянуту Кіотську конвенцію у червні 1999 р. як стратегію сучасних і ефективних митних процедур у ХХІ ст. Головним принципом цього документа стало зобов'язання митних адміністрацій забезпечити прозорість та передбачуваність усім учасникам зовнішньоекономічної торгівлі. Митні організації зобов'язалися використовувати технології управління ризиками, співпрацювати з іншими відповідними органами й торговельними спільнотами та запроваджувати відповідні міжнародні стандарти. В оновленій Кіотській конвенції деталізовано застосування простих та ефективних процедур для забезпечення максимального рівня міжнародного потоку пасажирів та товарів. Загальний додаток до Конвенції надав можливість митним адміністраціям запровадити такі принципи: стандартні, спрощені процедури; постійний розвиток та вдосконалення технологій митного контролю; максимальне використання інформаційних технологій; партнерський підхід між митницею та торговельними колами. Ключовими елементами стало максимальне використання автоматизованих систем; технологій управління ризиками; використання електронних платіжних систем; запровадження системи апеляції в митній справі; оприлюднення інформації щодо вимог митних адміністрацій та ін [52].

Наступним нормативним актом є кодекси, в даному випадку Митний кодекс України. В ієрархічній структурі він розміщений нижче міжнародних договорів в силу ч.3 ст.1 МК України, відповідно до якої «якщо міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені цим Кодексом та іншими законами України, застосовуються правила міжнародного договору України (2)».

Виходячи з того, що митна брокерська діяльність є формою господарської діяльності, то до її регулювання застосовуються норми Цивільного кодексу України та Господарського кодексу України.

Наступним в ієрархії нормативно-правових актів, які регулюють митну брокерську діяльність, є закони України. До таких законів можна Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань».

Нижче в ієрархії знаходяться галузеві нормативно-правові акти органів державної влади України (наприклад Наказ Міністерства фінансів України від 04.08.2015 № 693 «Про діяльність митних брокерів»).

Міжнародні договори згода на обов'язковість яких дана іншими суб'єктами являть собою окремий вид нормативних документів. Так, Міжнародна конвенція про Гармонізовану систему опису і кодування товарів була введена в дію на території України Указом президента №466/2002 від 17 травня 2002 року

Характеризуючи в цілому чинну законодавчу базу, необхідно відзначити її нестабільність та постійні зміни, багаточисельну декларативність та велику кількість відсилочних норм, а також значну кількість положень, які не узгоджуються між собою. Для того, щоб зрозуміти, чому зараз склалася така ситуацію варто провести історичну ретроспективу і проаналізувати, що послужило основою для нинішнього законодавства.

Звернемося до історії становлення митної брокерської діяльності на прикладі колишнього СРСР, тому, що наша держава, в тому числі і митна служба, їх становлення та розвиток безпосередньо пов'язані з Радянським Союзом.

Історія митної брокерської діяльності колишнього СРСР не така вже тривала і починалася вона з того, що з метою забезпечення ефективного управління зовнішньоекономічною діяльністю держави постановою Ради Міністрів СРСР від 7 березня 1989 року № 203 «Про заходи державного

регулювання зовнішньоекономічної діяльності» була введена система державного регулювання ЗЕД. Згідно із цією постановою, товари та інше майно, що переміщуються через державний кордон СРСР, підлягали обов'язковому декларуванню шляхом подання органам державного митного контролю СРСР вантажної митної декларації встановленого зразка [11, с. 68].

Декларування здійснювалося учасниками зовнішньоекономічних зв'язків самостійно або на договірній основі через Всесоюзне зовнішньоекономічне об'єднання «Союзвнештранс» Міністерства зовнішніх економічних зв'язків СРСР або інші організації, що визначалися органами державного митного контролю СРСР. Учасники зовнішньоекономічної діяльності підлягали обов'язковій реєстрації [31].

Отже, посередницькі послуги з декларування товарів у той час надавались радянськими організаціями. Діяльність таких підприємств регулювалася Положенням про порядок пропуску й декларування товарів і майна, що переміщуються через державний кордон СРСР, яке було затверджене наказом Головного управління державного митного контролю при Раді Міністрів СРСР від 18 серпня 1989 року № 137. Цим наказом уперше визначено поняття декларанта та уповноваженої особи декларанта.

Розпад СРСР і виникнення на його території п'ятнадцяти незалежних держав спричинили різкі зміни у світі. Після проголошення незалежності нашої держави перед митниками постали складні та відповідальні завдання із забезпечення економічних інтересів України. Тому, прийнятий Верховною Радою УРСР 25 червня 1991 р. Закон УРСР «Про митну справу в Україні» було революційним актом, що став підставою для створення в нашій державі, яка ще знаходилася у складі СРСР, нового виду її державної діяльності [32]. Стаття 1 вище вказаного Закону проголошувала Україну як суверенну державу, яка самостійно створює власну митну систему і здійснює митну справу.

24 серпня 1991 р. Верховною Радою України було урочисто прийнято Акт проголошення незалежності України, яким було визначено її новий

політико-правовий статус як самостійної суверенної держави. Можна вважати, що з 1991 року відбулося становлення та розвиток підприємницької діяльності, пов'язаної з декларуванням товарів та транспортних засобів при переміщенні через митний кордон в Україні, адже організаційно-правові засади такої діяльності в нашій державі були закріплені в Митному кодексі України 1991 року.

З 1992 року відбувався розвиток самостійної митної брокерської діяльності в Україні із затвердженням Державного митного комітету України згідно з наказом від 4 вересня 1992 року № 173 «Положення про діяльність митних брокерів на території України». За цим положенням, митним брокером могла бути будь-яка українська чи іноземна особа, зареєстрована як суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності на території України, яка отримала ліцензію Державного митного комітету України, а також мала у своєму штаті особу митного брокера (спеціаліста з митного оформлення), якому видано кваліфікаційне свідоцтво Державного митного комітету України. Для отримання кваліфікаційного свідоцтва спеціалісту з митного оформлення необхідно було здати іспит у митниці [33].

Наступним наказом Державної митної служби України від 22 липня 1997 року № 340 було затверджено нове Положення про діяльність підприємств, що здійснюють декларування на підставі договору, яке скасувало дію попереднього. У цьому наказі не вживався термін «митний брокер», замість митного брокера виступає підприємство, що здійснює декларування на підставі договору, яке виконує обов'язки й несе відповідальність у повному обсязі як власник, який самостійно переміщує товари чи інші предмети через митний кордон України. Для здійснення декларування такому підприємству необхідно було отримати свідоцтво про визнання його декларантом, а також мати у своєму штаті осіб, уповноважених на декларування, які отримали кваліфікаційні свідоцтва [34].

Отже, варто підсумувати, що з огляду на розвиток інституту митних брокерів в Україні, який був заснований ще в 1991 році, процесу його

становлення був схожий у всіх країн колишнього радянського союзу. На їх недосконалість вказують часті зміни, відсутність єдиної термінології, проблеми в реалізації, проте саме вони започаткували підвалини митної брокерської діяльності і їх основні положення отримали своє закріплення в нинішньому законодавстві.

Наступний важливий період в законодавчому закріпленні митної брокерської діяльності вже датується початком 2000-х і пов'язаний він із прийняттям Митного кодексу України. Цілком зрозуміло, що прагнення України до європейської інтеграції та інтеграції до світової господарської системи, загалом, не могли залишити митне законодавство без змін. Саме тому 11 липня 2002 року Верховною Радою України був прийнятий Митний кодекс України, що в деякій мірі вдосконалив положення митного законодавства (2). Так, в ньому містились ряд розділів, яких не було в Митному кодексі 1991 року, серед них окремий розділ «Підприємницька діяльність із надання послуг з декларування товарів і транспортних засобів та перевезення товарів, що переміщуються через митний кордон України або перебувають під митним контролем», зі включенням шести основоположних статей, у яких знову повернуто поняття митного брокера.

Та варто зауважити, що на жаль, прийняття у 2002 році Митного кодексу України не усунуло всіх існуючих проблем. Залишалась проблемною відсутність чітко визначеного правового статусу митних брокерів, ліцензійних умов здійснення їх діяльності, та визначенні правової природи даних представницьких правовідносин.

Безперечно, що удосконалення митного законодавства вимагало встановлення порядку діяльності підприємств, що надають посередницькі послуги в галузі митної справи. Тодішні реалії потребували необхідного наукового осмислення та визначення правового статусу митного брокера як нового суб'єкта у митній сфері, що не наділені державно-владними повноваженнями. Розгляд еволюції поступового закріплення терміну митний брокер у нормативно-правових актах та становлення митної брокерської

діяльності від декларантів, з радянських часів до сучасного закріплення поняття «митний брокер» відбулося вже у діючому митному кодексі України зі змінами від 2012 року.

Так, чинний Митний кодекс України присвятив митно-брокерській діяльності чотири статті (ст. ст. 416-419 МК України) (2). Безпосередньо в даних статтях дається визначення поняттю митний брокер, порядку регулювання взаємовідносин митного брокера з клієнтами, також наведене визначення агента з митного оформлення (хоча розкриття даного поняття не входить в проблематику даного дослідження, але для загального розуміння варто відмітити, що агент з митного оформлення - це фізична особа - резидент, що перебуває в трудових відносинах з митним брокером і безпосередньо виконує в інтересах особи, яку представляє митний брокер, дії, пов'язані з пред'явленням митному органу товарів, транспортних засобів комерційного призначення, а також документів, потрібних для здійснення їх митного контролю та митного оформлення. Фактична дана особа являється помічником митного брокера) та порядок використання інформації яку митний брокер чи агент з митного оформлення отримали в процесі роботи. І власне кажучи все. Ні умов діяльності, ні порядку набуття статусу митного брокера, ні меж відповідальності, щодо митної брокерської діяльності МК України не розкриває. Такий стан речей можна було б вважати за нормальний, адже це широко розповсюджена практика, коли в кодексах чи законах даються загальні положення, а їх конкретизації вже здійснюється в підзаконних нормативно-правових актах. В даному випадку необхідно звернутися до відповідних підзаконних нормативно-правових актів, що регулюють митну брокерську і проаналізувати їх.

До 2015 року діяльність митного брокера здійснювалась на підставі ліцензії. Правове забезпечення ліцензування діяльності митного брокера становили такі документи: Постанова Кабінету Міністрів України від 14.11.2000 № 1698 «Про затвердження переліку органів ліцензування», Постанова Кабінету Міністрів України від 04.07.2001 № 756 «Про

затвердження переліку документів, які додаються до заяви про видачу ліцензії для окремого виду господарської діяльності», Наказ Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва від 06.03.2001 № 47 «Про затвердження Положення про порядок надання відомостей в електронному вигляді до Єдиного ліцензійного реєстру [35, с. 162].

Відповідно до п. 35 статті 9 «Види господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню» Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 1 червня 2000 року № 1775-III митна брокерська діяльність підлягала ліцензуванню [36].

Наказом Міністерства фінансів України «Про діяльність митних брокерів» № 693 від 04.08.2015 року (Про діяльність митних брокерів: Наказ Міністерства фінансів України 04.08.2015 № 693. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1036-15#Text> (дата звернення: 20.10.2020)) було скасовано всі вище зазначені накази, а з втратою чинності Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності», та ухвалення нового «Про ліцензування видів господарської діяльності» митну брокерську діяльність було виключено із списку такої, що підлягає ліцензуванню, натомість встановлено порядок подання і розгляду заяв та надання дозволу на провадження митної брокерської діяльності й контролю за нею (37).

Даний документ, до сьогоднішнього дня є єдиним профільним нормативно-правовим актом який характеризує діяльність митних брокерів. Детальний його аналіз показує, що в більшій мірі він регламентує подання та розгляд заяв щодо провадження митної брокерської діяльності, а також надання, переоформлення, анулювання чи зупинення дії дозволу на провадження митної брокерської діяльності і навіть якщо розглянути наявні законодавчі положення в них також багато неточностей та прогалин (про це детальніше в Розділ 2). І власне кажучи на даному нормативно-правовому акті і закінчують законодавче регулювання митної брокерської діяльності.

Звичайно, варто ще згадати чинну Конституцію України та статтю 42 яка проголошує, що кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом, а в силу наших доводів наведених вище митна брокерська діяльність являється підприємницькою. Варто згадати Господарський кодекс, який визначає основні засади господарської і підприємницької діяльності, Цивільний кодекс, адже договірні відносини між клієнтом і брокером знаходять вираження саме в договорі-дорученні і т.д.

Узагальнення всього вищевикладеного дає підстави стверджувати, що фактично повноцінного і єдиного нормативно-правового акту який би в повній мірі визначав порядок митної брокерської діяльності та статус митного брокера немає. Чинний Митний кодекс який дає лише загальне уявлення про митну брокерську діяльність і відповідний Наказ «Про діяльність митних брокерів», який попри його назву, розкриває лише одну сторону такої, а саме порядок отримання/переоформлення/анулювання дозволу на провадження митної брокерської діяльності.

Таким чином, доходимо висновку, що наявне нормативно-правове регулювання митної брокерської діяльності в Україні не конкретизоване на достатньому рівні і через це не може нормально функціонувати, адже регулювання того чи іншого аспекту діяльності митного брокера потрібно шукати в різних нормативно-правових актах. Зважаючи на це і обґрунтувавши наявні проблеми, вважаємо з необхідно підготовку і прийняття комплексного нормативно-правового акту (це могло би бути Положення про митну брокерську діяльність) де відобразити всі елементи статусу митного брокера і такої діяльності, починаючи від порядку набуття статусу митного брокера до його відповідальності.

Такий документ в обов'язковому порядку повинен включати в себе наступні елементи:

- Понятійний апарат. Дане положення обумовлюється тим, що потрібно уніфікувати різні дефініції, які стосуються діяльності митного брокера;

- Відповідальність митного брокера. Такий документ повинен бути направлений на реалізацію принципу незворотності покарання, як одного з основоположних принципів права;
- Вимоги до підприємства для отримання статусу митного брокера;
- Порядок ведення реєстру митних брокерів, доступ до нього та отримання інформації з такого реєстру;
- Вимоги до митного брокера під час представництва замовників (клієнтів);
- Положення про кодекс етики;
- Положення про порядок видачі, анулювання чи переоформлення дозволу;
- Порядок здійснення контролю за митними брокерами.

Висновок до Розділ 1

Отож, виходячи з вищевикладеного, можна зробити висновки до першого розділу роботи.

1. Запропоновано під митною брокерською діяльністю розуміти діяльність, що здійснюється юридичною або фізичною особою – підприємцем, яка на підставі дозволу і цивільно-правового договору надає послуги з митного оформлення товарів суб'єктам ЗЕД при переміщенні товарів та транспортних засобів через митний кордон України. Доведено, що митній брокерській діяльності властиві всі ознаки підприємницької діяльності (самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність із метою досягнення економічних та соціальних результатів та одержання прибутку), а значить вона являється суб'єктом господарської (підприємницької) діяльності.

2. Пропонується під митним брокером розуміти підприємство, учасника ЗЕД, діяльність якого полягає в представленні інтересів клієнта з митними органами, а також здійснення операцій щодо митного оформлення

товарів та транспортних засобів. Брокер виступає сполучною ланкою між відправником вантажу, вантажодержувачем з одного боку і держави в особі митних органів з іншого боку.

Об'єктом митної брокерської діяльності виступає те, на що спрямовані суб'єктивні права і юридичні обов'язки його учасників, тобто об'єктом правовідносини є дії суб'єктів (митних брокерів) з приводу переміщення товарів і транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон. Виникнення зв'язків між митними органами та учасниками ЗЕД (митними брокерами в тому числі) опосередковано ввезенням або вивезенням вантажів, відповідно правовідносини даного роду націлені на вчинення такого переміщення.

3. Визначено, що митне законодавство Україна перейшло у спадок після розпаду Радянського Союзу з подекуди внесеними змінами, які в загальному не дали бажаного ефекту і нині нормативно-правове регулювання митної брокерської діяльності не може вважатися належним. Зважаючи на це і обґрунтувавши наявні проблеми, запропоновано підготувати і прийняти комплексний нормативно-правовий акт (Положення про митну брокерську діяльність) де відобразити всі аспекти статусу митного брокера і такої діяльності, починаючи від порядку набуття статус митного брокера до його відповідальності.

4. Охарактеризовано структуру нормативно правових актів, які регулюють митну брокерську діяльність. Доведено, що найбільш оптимальним способом класифікації нормативно-правових актів, які регулюють митну брокерську діяльність, є ієрархічна класифікація.

РОЗДІЛ 2

ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА МИТНОЇ БРОКЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Умови здійснення митної брокерської діяльності

Розвиток та формування посередницької діяльності у сфері митної брокерської діяльності відбувається у певних соціальних, економічних, правових та інших умовах.

Серед них особливе значення мають такі базові умови господарської діяльності: стабільне і діюче законодавство, прості умови доступу до здійснення господарської діяльності та під час її провадження, ефективна система захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання, прозора та об'єктивна система контролю (нагляду) за здійсненням господарської діяльності [38, с. 74].

Запровадження належних умов здійснення посередницької митної брокерської діяльності започаткуватиме розвиток ефективного функціонування сучасної економічної та правової моделі взаємодії митних брокерів та інших учасників митного оформлення. Таке функціонування повинно базуватись на основі оптимального поєднання державного контролю та ринкового саморегулювання.

Неупереджені, ефективні, стабільні та прозорі умови здійснення митної брокерської діяльності дають змогу забезпечити збалансованість інтересів всіх учасників митної діяльності.

Умовами регулювання митної брокерської діяльності приділяли увагу такі вчені, як І. О. Бондаренко, Д. І. Біленець, О. М. Коробкова, Д. В. Приймаченко, І. І. Світлак, В. Христова.

У тлумачному словнику української мови визначення терміна «умови» трактується як «правила, які існують або встановлені в тій чи іншій галузі життя, діяльності, які забезпечують нормальну роботу чого-небудь», або «правила, вимоги, виконання яких забезпечує що-небудь» [39].

Як було визначено в попередньому розділі роботи митна брокерська діяльність відноситься до господарської діяльності. Тому для початку необхідно охарактеризувати ті умови здійснення митної брокерської діяльності, які стосуються загальних понять господарської діяльності.

У теорії господарського права А. Г. Бобкова пропонує під поняттям «умови здійснення господарської діяльності» розуміти встановлені державою і закріплені в законодавстві вимоги, дотримання яких є обов'язковим при провадженні відповідної господарської діяльності, зокрема щодо проходження певних процедур (державної реєстрації суб'єктів господарювання, отримання ліцензій, постановки на облік тощо), наявності відповідних документів (сертифікати, інші дозвільні документи), наявності необхідної майнової бази та ін [40, с.75].

Виходячи з вищевикладеного визначення, умови здійснення митної брокерської діяльності можна розглядати як сукупність загальнообов'язкових, формально визначених норм (правил), вимог, які встановлені державою, закріплені в законодавстві чи інших нормативних актах (в т.ч. підзаконних), дотримання яких є обов'язковим при здійсненні митної брокерської діяльності.

Загальні умови здійснення господарської діяльності закріплені в Господарському кодексі України, а саме в ст. 258. Згідно з умовами даної статті особливості правового регулювання господарських відносин визначаються залежно від сфери суспільного виробництва, в якій складаються ці відносини, особливостей галузі господарювання, виду господарської діяльності, особливостей суб'єктів, між якими виникають господарські відносини (4).

Враховуючи вищевикладене до загальних умов митної брокерської діяльності можна віднести:

- Обов'язковість державної реєстрації, в установленому законом порядку;
- Забезпечення встановлених законом умов праці;

- Дотримання мінімальних гарантій щодо оплати праці;
- Незавдання шкоди довкіллю;
- Дотримання прав і законних інтересів інших учасників господарської діяльності, а також держави і окремих громадян.

Даний перелік не є вичерпним і може бути розширений законами чи іншими актами, які обов'язкові до виконання в певній сфері діяльності.

Підкреслюючи значення кожної ознаки окремо слід зупинитися на порядку державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, які здійснюють митну брокерську діяльність.

На підставі аналізу норм Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» державну реєстрацію митних брокерів-юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців можна визначити як засвідчення факту створення або припинення юридичної особи, засвідчення факту набуття або позбавлення статусу підприємця фізичною особою, а також вчинення інших реєстраційних дій, які передбачені цим Законом, та внесення відповідних записів до Єдиного державного реєстру [38, с.75].

В цілому, в юридичній науці, державною реєстрацією визнається констатація факту спеціально уповноваженим органом держави виникнення нового суб'єкта господарських правовідносин. Також під державною реєстрацією розуміється ведення обліку юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.

Це становить інтерес, по-перше, для самого створеного суб'єкта, оскільки з моментом реєстрації пов'язують виникнення його правосуб'єктності і він отримує право приступити до здійснення підприємницької діяльності; по-друге, для третіх осіб, які можуть у встановленому порядку отримати інформацію з Єдиного державного реєстру про наявність такого суб'єкта; по-третє, для держави, яка у такий спосіб отримує можливість контролювати здійснювану суб'єктами діяльність та вести їх облік.

Отже, встановлення загальної умови «державна реєстрація суб'єкта господарювання» відповідає інтересам як самого митного брокера, так і інших учасників страхових правовідносин.

Відповідно до вимог Господарського кодексу України, Митного кодексу України, Наказу Міністерства фінансів України 04.08.2015 № 693 «Про діяльність митних брокерів» та ряду інших нормативних актів для митних брокерів процедура державної реєстрації є обов'язковою.

Аналіз національного законодавства і законодавства деяких країн ЄС вказує на те, що, окрім загальних умов, для суб'єктів митної брокерської діяльності у сфері страхування встановлено ряд спеціальних умов.

Так, відповідно до ч. 1 ст. 404 МК України митна брокерська діяльність підпадає під перелік видів діяльності, контроль за провадженням яких здійснюється митними органами (2).

Відповідно до ч. 1 ст. 405 МК України «На провадження видів діяльності, зазначених у статті 404 цього Кодексу, надаються дозволи. Підприємства, які отримали такі дозволи, включаються до відповідних реєстрів, які ведуться центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну митну політику, відповідно до статті 415 цього Кодексу. Таким підприємствам видаються витяги із зазначених реєстрів» (2).

Виходячи із закріплених законодавством норм, що регулюють діяльність митного брокера можна виокремити основні ознаки такої діяльності:

- 1) брокер обов'язково має бути суб'єктом підприємницької діяльності. Це впливає з визначення, яке закріплене в Митному кодексі України;
- 2) обов'язковою умовою діяльності митних брокерів є необхідність отримання дозвільних документів (дозволів), виданих фіскальними органами;
- 3) надання послуг митним брокером є ініціативою клієнта. Митні брокери надають свої послуги на основі укладеного з клієнтом договору;
- 4) здійснюючи свою діяльність митні брокери обов'язково вступають у правовідносини з фіскальними органами. Такі відносини характеризуються

нерівністю сторін, підконтрольністю, підлеглістю однієї сторони іншій [41, с.10].

Як зазначалось раніше основним нормативним актом, поряд з Митним кодексом України, який закріплює умови здійснення митної брокерської діяльності є Наказ Міністерства фінансів України 04.08.2015 № 693 «Про діяльність митних брокерів», яким затверджений Порядок подання та розгляду заяв і надання дозволу на провадження митної брокерської діяльності та контролю за нею (далі – Порядок). Далі буде детальна характеристика вищевказаного Порядку.

Відповідно до п. 3 розділу I Порядку з метою провадження митної брокерської діяльності підприємства повинні отримати Дозвіл, що надається Державною фіскальною службою України (ДФС) та Адміністрацією Державної прикордонної служби України (Адміністрація Держприкордонслужби) відповідно до поданої заяви про надання/переоформлення дозволу на провадження митної брокерської діяльності (далі - Заява про надання/переоформлення Дозволу), за формою, затвердженою цим наказом.

Підприємство, якому надано Дозвіл, включається до реєстру митних брокерів. Дія Дозволу, наданого підприємству, поширюється на всі його відокремлені підрозділи. Право використання Дозволу не може передаватись іншій особі.

Митний брокер може розпочати декларування товарів з моменту включення його до реєстру митних брокерів (37).

Підставою для переоформлення дозволу є необхідність внесення змін у відомості, зазначені у дозволі (у тому числі зміна найменування юридичної особи або прізвища, ім'я, по батькові громадянина - підприємця, зазначених у дозволі, зміна місцезнаходження юридичної особи або місця проживання громадянина - підприємця, яким надано дозвіл, зміна кількісних характеристик тощо). Протягом 30 днів з дня виникнення обставин, зазначених у частині першій цієї статті, підприємство, якому надано дозвіл,

зобов'язане звернутися до органу, який надав такий дозвіл, із заявою про його переоформлення. Заява про переоформлення дозволу подається у тому ж порядку і розглядається у той же строк, що й заява про надання відповідного дозволу. При цьому дозвіл, що підлягає переоформленню, зберігає чинність протягом усього строку розгляду заяви (2).

У разі виникнення підстав для переоформлення Дозволу, передбачених Митним кодексом України, підприємство зобов'язане протягом 30 днів з дати виникнення таких підстав звернутися до ДФС із Заявою про надання/переоформлення Дозволу. Під час переоформлення Дозволу його дія не зупиняється.

Прийняття рішення про надання, переоформлення Дозволу спільною групою, створеною відповідно до наказу ДФС та Адміністрації Держприкордонслужби (далі - спільна група), та внесення відповідної інформації до реєстру митних брокерів здійснюється протягом 20 робочих днів з дня надходження до ДФС Заяви про надання/переоформлення Дозволу. Рішення спільної групи фіксуються у протоколі засідання. Протягом трьох робочих днів з дня прийняття рішення про надання Дозволу Витяг з реєстру митних брокерів надається підприємству за формою, затвердженою цим наказом.

ДФС забезпечує оприлюднення та оновлення на офіційному сайті реєстру митних брокерів.

Інформація, яка міститься у реєстрі митних брокерів і розміщена в автоматизованій інформаційній системі ДФС, є доступною для перегляду посадовими особами ДФС, митниць у межах їх компетенції (37).

Дозволи на провадження митної брокерської діяльності надаються та переоформлюються безоплатно.

Порядок отримання дозволу на здійснення митної брокерської діяльності.

З метою отримання та переоформлення Дозволу підприємство надсилає на адресу ДФС Заяву про надання/переоформлення Дозволу, яка

заповнюється у друкованому вигляді за допомогою друкувального пристрою на аркуші паперу формату А4 засобами поштового або електронного зв'язку. У разі подання Заяви в електронній формі на неї накладають кваліфікований електронний підпис керівника підприємства/фізичної особи -підприємця та надсилають засобами електронного зв'язку. Будь-які виправлення та підчистки у Заяві про надання/переоформлення Дозволу не допускаються.

ДФС перевіряє повноту та достовірність відомостей, зазначених у Заяві про надання/переоформлення Дозволу.

Інформація про надання/переоформлення Дозволу вноситься до реєстру митних брокерів посадовою особою структурного підрозділу ДФС, на який покладено обов'язки з ведення такого реєстру, протягом 24 годин з моменту оформлення відповідного протоколу спільної групи (37).

Реєстр митних брокерів містить такі відомості:

- дата, номер звернення підприємства про надання, переоформлення, анулювання або зупинення дії Дозволу;
- дата, номер протоколу спільної групи про надання, переоформлення, анулювання або зупинення дії Дозволу;
- реєстраційний номер митного брокера, який формується за такою схемою:
- серія АА № ВВВВВВ, де АА - літери, які відображають серію Дозволу; ВВВВВВ - порядковий номер у реєстрі, який присвоюється у порядку зростання, починаючи з 000001;
- дата внесення інформації до реєстру митних брокерів;
- код за ЄДРПОУ, або реєстраційний номер облікової картки платника податків, або серія та номер паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та офіційно повідомили про це відповідний контролюючий орган і мають відмітку у паспорті);

- найменування митного брокера або прізвище, ім'я, по батькові громадянина-підприємця;
- адреса місцезнаходження підприємства або місця проживання громадянина-підприємця;
- дата, до якої зупиняється дія Дозволу, підстави для зупинення дії Дозволу;
- дата анулювання Дозволу, підстави для анулювання Дозволу;
- телефон, факс та електронна адреса підприємства;
- код організаційно-правової форми господарювання підприємства;
- код території підприємства (КОАТУУ);
- підстави для переоформлення Дозволу (37).

Витяг з реєстру митних брокерів підписується керівником структурного підрозділу ДФС, на який покладено обов'язки з ведення такого реєстру. Будь-які виправлення, підчистки у витязі з реєстру митних брокерів не допускаються.

Протягом трьох робочих днів після дати включення підприємства до реєстру митних брокерів витяг з цього реєстру надсилається ДФС засобами поштового або електронного зв'язку на адресу місцезнаходження юридичної особи / місця проживання фізичної особи - підприємця або на адресу електронної пошти, які зазначені у Заяві про надання/переоформлення Дозволу (37).

Порядок отримання повторного Дозволу.

У разі втрати або пошкодження витягу з реєстру митних брокерів підприємство може письмово звернутись до ДФС про повторне надання (надсилання) такого витягу.

Заява про повторне надання витягу з реєстру митних брокерів заповнюється у друкованому вигляді за допомогою друкувального пристрою на аркуші паперу формату А4. У заяві зазначаються реквізити заявника (код за ЄДРПОУ, або реєстраційний номер облікової картки платника податків, або серія та номер паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні

переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та офіційно повідомили про це відповідний контролюючий орган і мають відмітку у паспорті), повне найменування, місцезнаходження тощо) та причини повторного надання витягу. Дані, зазначені у такій заяві, засвідчуються підписом керівника та печаткою підприємства (за наявності).

Підставою для прийняття спільною групою рішення про відмову у наданні/переоформленні Дозволу є неповні та/або недостовірні відомості, що містяться у Заяві про надання/переоформлення Дозволу.

Про відмову у наданні/переоформленні Дозволу ДФС повідомляє підприємство в письмовій формі із зазначенням причин відмови за адресою місцезнаходження юридичної особи/місця проживання громадянина-підприємця, зазначеною у Заяві про надання/переоформлення Дозволу, протягом трьох робочих днів з дня прийняття такого рішення.

У разі відмови у наданні/переоформленні Дозволу заявник після усунення причин, які стали підставою для такої відмови, має право повторно надіслати Заяву про надання/переоформлення Дозволу.

Рішення про відмову у наданні/переоформленні Дозволу може бути оскаржено у порядку, визначеному законодавством (37).

Анулювання та зупинення дії Дозволу.

Дозвіл може бути анульовано або його дію зупинено на строк до 30 днів за рішенням спільної групи.

Дія дозволу зупиняється:

1) у разі невиконання підприємством вимог, встановлених Митним кодексом України, актами Кабінету Міністрів України, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, - в межах строку, встановленого пунктом 1 цього розділу, але не більше, ніж до моменту виконання цих вимог;

2) у разі подання підприємством заяви про анулювання/зупинення дії Дозволу на провадження митної брокерської діяльності (далі - Заява про анулювання/зупинення дії Дозволу) за формою, затвердженою цим наказом.

Дозвіл анулюється:

1) у разі неусунення підприємством обставин, зазначених у підпунктах 1 та 2 пункту 2 цього розділу, протягом 30 днів, що настають за днем зупинення дії Дозволу;

2) у разі повторного протягом року виникнення підстав для зупинення дії Дозволу, які призвели до неправомірного звільнення від сплати митних платежів або зменшення їх розміру, до незабезпечення дотримання заходів тарифного та/або нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності;

3) у разі подання підприємством Заяви про анулювання/зупинення дії Дозволу;

4) у разі припинення підприємства, якому надано Дозвіл;

5) у разі встановлення факту надання під час отримання Дозволу недостовірної інформації (37).

Відсутність або пошкодження витягу з реєстру митних брокерів не є підставою для анулювання або зупинення дії Дозволу.

Розгляд питань про анулювання або зупинення дії Дозволу (крім випадків, коли такі питання розглядаються за Заявою про анулювання/зупинення дії Дозволу підприємства) здійснюється спільною групою з обов'язковим запрошенням представників підприємства, якому надано Дозвіл.

Зупинення дії Дозволу здійснюється на підставі рішення спільної групи шляхом блокування реєстраційного номера підприємства у реєстрі митних брокерів із зазначенням причини такого зупинення.

Анулювання Дозволу здійснюється на підставі рішення спільної групи шляхом анулювання реєстраційного номера підприємства у реєстрі митних брокерів із зазначенням причини анулювання.

ДФС протягом п'яти робочих днів з дати прийняття рішення про анулювання або зупинення дії Дозволу, оформленого у встановленому законодавством порядку, письмово повідомляє підприємство із зазначенням причин такого рішення.

Підприємство після усунення порушень, які були підставою для зупинення дії Дозволу, може направити до ДФС Заяву про надання/переоформлення Дозволу відповідно до розділу II цього Порядку.

Оскарження рішення про зупинення дії чи анулювання дозволу здійснюється у порядку, встановленому законом.

Митниця зобов'язана письмово інформувати ДФС (з детальним описом та документальним підтвердженням) про встановлені:

- порушення митним брокером вимог законодавства України з питань державної митної справи, які призвели до неправомірного звільнення від сплати митних платежів або зменшення їх розміру, до незабезпечення дотримання заходів тарифного та/або нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності;
- систематичні помилки, визначені Митним кодексом України, які допустили агенти з митного оформлення у митних деклараціях (37).

В роботі застосовуються назви суб'єктів дозвільною діяльності у митній брокерській сфері у відповідності до назв, які застосовуються в цитованих нормативних актах. Уряд при реорганізації ДФС України в ДПС України не привів у відповідність всі норми підзаконних актів. Постановою Кабінету Міністрів України №1200 від 18 грудня 2018 року «Про утворення Державної податкової служби України та Державної митної служби України» передбачено, що Державна фіскальна служба реорганізовується шляхом поділу в Державну митну службу України та в Державну податкову службу України, які є повними правонаступниками ДФС України [45].

2.2. Державне регулювання митної брокерської діяльності

Як зазначалось раніше в роботі, нормативного визначення митної брокерської діяльності законодавством не закріплено. Для більш детального аналізу предмету дослідження доцільно почати аналіз державного регулювання митної брокерської діяльності з більш ширшого поняття – посередницької діяльності.

Категорія «посередництво» досить часто застосовується в законодавстві, проте чітке нормативне визначення також відсутнє. Для цілей даної роботи буде використано визначення запропоноване В.В. Рєзніковою, як найбільш доцільне. В.В. Рєзнікова визначає посередництво, як підприємницьку діяльність, що полягає в наданні посередником послуг суб'єктам господарювання при здійсненні ними господарської діяльності шляхом здійснення посередником правомірних дій юридичного і/або фактичного характеру від власного імені, в інтересах та за рахунок суб'єкта, якому такі послуги надаються [42, с. 67].

Під об'єктом відносин з посередництва слід розуміти розуміти:

(а) саму діяльність (сукупність юридичних та/або фактичних дій) посередника, – посередницьку послугу як економічну форму діяльності, що споживається у процесі її здійснення;

(б) результат посередницької діяльності, як предмет господарського інтересу учасників посередницьких правовідносин, нематеріальне благо та/або корисний ефект, що є наслідком надання посередницької послуги й заради якого сторони вступають в посередницьке правовідношення [42, 70];

Система нормативно-правових актів, що регулюють посередництво включає нормативні акти різної юридичної сили, зокрема, глава 31 ГК України присвячена комерційному посередництву; глави 63, 68 ЦК України.

Важливе значення мають норми Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», які визначають правові та організаційні засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності.

Для розкриття поняття державне регулювання митної брокерської діяльності доцільно було б охарактеризувати саме поняття «державне регулювання».

В доктрині господарського права відсутні єдині підходи до розуміння поняття «державне регулювання». В.Б. Авер'янов вказує, що державне регулювання як вид діяльності держави, що полягає у здійсненні нею управлінського, тобто організуючого впливу на ті сфери і галузі суспільного життя, які вимагають певного втручання держави шляхом використання повноважень виконавчої влади [43, с. 65].

Згадувана раніше В.В. Резінкова вказує, що державне регулювання – це система заходів законодавчого, виконавчого, та контролюючого характеру, що їх здійснюють органи та суспільні організації, яким законодавством надано відповідні повноваження щодо розвитку економіки з метою стабілізації і підтримки пріоритетних напрямів економічної (господарської) діяльності та створення сприятливих умов для розвитку господарського комплексу, тобто це вплив державних органів або посадових осіб, за допомогою системи правових заходів, на юридичних та фізичних осіб, які мають статус суб'єктів господарювання, щодо вирішення суспільних потреб, проблем господарського життя країни загалом, задоволення публічних інтересів. Предметом державного регулювання є відносини між державними органами або посадовими особами і суб'єктами господарювання, завдяки яким і через які формуються державно-управлінські впливи [42, с.43].

Поняття державного регулювання, державного регулювання економіки та державного регулювання господарської діяльності при наявності загальних ознак різняться за своїм змістом. За цих умов ключовими термінами, через які розкривається зміст поняття державного регулювання господарської діяльності, в одному випадку є вплив держави через систему методів та заходів або діяльність уповноважених органів

державної влади, тоді як в іншому, це комплекс певних заходів законодавчого, виконавчого та контролюючого характеру [38, с. 97].

Певною мірою такий підхід до поняття державного регулювання господарської діяльності застосовується при дослідженні науковцями-юристами питань державного регулювання посередницької діяльності взагалі та митних брокерів зокрема. При цьому А. С. Головачова пропонує розглядати державне регулювання посередницької діяльності як діяльність уповноважених органів державної влади щодо управління та контролю за діяльністю посередників з метою забезпечення дотримання вимог законодавства України й принципів провадження діяльності посередниками, ефективного розвитку посередницьких послуг, захисту прав споживачів таких послуг, а також забезпечення правового господарського порядку [44].

В більшій мірі підтримуючи таку думку, треба зазначити, що підхід, за якого державне регулювання розглядається як діяльність уповноважених органів щодо управління та контролю за діяльністю посередників, не зовсім відповідає загальнотеоретичним підходам до цього питання, оскільки державне регулювання фактично зводиться тільки до таких правових форм, як управління та контроль, залишаючи поза увагою планування, нормативне регулювання та ін. Крім цього, уявляється більш точним характеризувати державне регулювання посередницької діяльності у як комплекс заходів (економічних, організаційних (управлінських) та юридичних (правових) [38, с.98].

Підсумовуючи вищевикладене можна зробити висновок, що державне регулювання посередницької митної брокерської діяльності це комплекс правових, економічних, управлінсько-організаційних заходів впливу, які здійснюються спеціально уповноваженими органами, зокрема, Міністерством фінансів України, Державною митною службою України та Державною податковою службою України.

Забезпечення доступу підприємства до ринку митних брокерських послуг здійснюється Державною податковою службою України (далі – ДПС України).

На сьогодні значна частина учасників ЗЕД користується послугами митних брокерів. У багатьох країнах світу декларування товарів здійснюється лише за участю митних брокерів [13].

Митний брокер являє собою сполучну ланку між митними органами і власником вантажу і за договором доручення забезпечує декларування товарів при переміщенні їх через митний кордон України. Безпосередньо підприємницька діяльність митного брокера починається із укладення договору [46, с. 44]. Тому саме договір і є підставою для виникнення відносин між митним брокером та суб'єктом ЗЕД.

Держава, врегульовуючи правовідносини пов'язані з укладенням та виконанням договорів, опосередковано і врегульовує через такі договори і митну брокерську діяльність. Детально про договори у митно брокерській діяльності мова піде в наступній частині роботи.

Також слід зазначити, що державне регулювання митної брокерської діяльності здійснюється шляхом ратифікації міжнародних нормативних актів.

В даному контексті слід розглянути Міжнародну конвенцію про спрощення та гармонізацію митних процедур від 18.05.1973 року в редакції Протоколу 1999 року (по тексту – Кіотська конвенція).

У Кіотській конвенції термін «митний брокер» визначається як «третя сторона». Під такою, «третьою стороною», розуміється будь-яка особа, яка взаємодіє з митними органами від імені та в інтересах іншої особи з питань вивезення, завезення, перевезення чи зберігання товарів (14).

Стандарт 8.1 Кіотської конвенції передбачає, що експортери, імпортери та будь-які інші особи повинні мати право вибору: самостійно взаємодіяти з митною службою або залучити третю сторону, яка буде здійснювати взаємодію з митними органами від її імені (14).

Такий підхід дозволяє формувати та розвивати здорове ділове середовище, в якому конкуренція направлена на формування справедливих цін на послуги, що в свою чергу, дозволить знижувати витрати у сфері ЗЕД.

Стандарт 8.3 Кіотської конвенції визначає, що ставлення до осіб, які вирішили самотійно взаємодіяти з митними органами, не повинно бути менш сприятливим ніж до осіб, інтереси яких представляє митний брокер. Митні органи можуть визначати спеціальні вимоги для митного брокера. Обов'язковою умовою до таких вимог є їх закріплення в національному законодавстві, а не тільки в галузевих актах митних органів. До спеціальних вимог можна віднести вік, освіту, професійну компетенцію тощо (14).

Найбільш значним кроком до врегулювання митної брокерської діяльності та запровадження Україною міжнародних стандартів у сфері гармонізації та спрощення митних процедур було прийняття нової редакції Митного кодексу України в 2012 році. Нова редакція МК України містить велику кількість норм прямої дії, які приведені у відповідність до вимог Кіотської конвенції. МК України забезпечив нові можливості для суб'єктів господарювання для активізації зовнішньої економічної діяльності, а також спростив процедури митного оформлення, кодифікував в собі положення, які раніше були роздроблені в різних нормативних актах.

Згідно ст. 416 МК України, митним брокером визнається підприємство, що надає послуги з декларування товарів, транспортних засобів комерційного призначення, які переміщуються через митний кордон України, і провадить митну брокерську діяльність у будь-якому митному органі (2).

Чинний МК України також оперує поняттям агента з митного оформлення, під яким розуміється фізична особа-резидент, що перебуває в трудових відносинах з митним брокером і безпосередньо виконує в інтересах особи, яку представляє митний брокер, дії, пов'язані з представленням митному органу транспортних засобів комерційного призначення, а також документів, потрібних для здійснення митного контролю (2).

Митний брокер діє від власного імені в інтересах особи, яку він представляє чим реалізує свою представницьку функцію. В даному випадку представництво розуміється не тільки в простій заміні сторін, а в більшості випадків виражається в тому, що представником виступає особа, яка має відповідні знання та досвід завдяки яким забезпечується проведення митних формальностей. Таке забезпечення покликане зменшити витрати вантажовласника та держави і усунути перешкоди для вільного переміщення товарів.

Станом на сьогодні на ринку послуг з митного оформлення діє велика кількість суб'єктів господарювання з різними організаційно-правовими формами. Станом на кінець 2019 року в Україні близько 6500 суб'єктів отримали дозвіл на проведення митної брокерської діяльності.

Якщо говорити про територіальний принцип розміщення митних брокерів, то найчастіше їх філіали розміщені біля територіальних підрозділів митних органів

Це зумовлено тим, що ст. 408 МК України визначено, що необхідною умовою для отримання дозволу на відкриття та експлуатацію вантажного митного комплексу є наявність у підприємства дозволу на здійснення митної брокерської діяльності, дозволів на відкриття та експлуатацію складу тимчасового зберігання відкритого типу та на відкриття та експлуатацію митного складу відкритого типу (2).

Враховуючи вищевикладене, на території всіх (чи практично всіх) митних комплексах постійно знаходяться митні брокери, які надають послуги з митного оформлення транспорту чи вантажів, що проходять через митні комплекси.

Слід зазначити, що посередницькі послуги митні брокерські послуги надають не тільки митні брокери, а й підприємства, які займаються міжнародним перевезенням вантажів, підприємства-експедитори, торговельно-посередницькі підприємства, консалтингові підприємства, логістичні компанії тощо.

Додатковою формою державного регулювання митної брокерської діяльності є організація митного контролю.

Митний контроль є одним із видів фінансового контролю діяльності суб'єктів господарювання, які ввозять, вивозять, здійснюють транзит, передають, зберігають і використовують товари, що переміщуються між митними територіями, а також суб'єктів митної брокерської діяльності. У Митному кодексі ЄС дано визначення митного контролю - як певні дії митних органів з метою забезпечення правильного застосування митного та іншого законодавства, що регулює ввезення, вивезення, транзит, передачу, зберігання і кінцеве використання товарів, що переміщуються між митною територією Співтовариства та іншими територіями, та наявність і пересування в межах митної території товарів, що не походять з Співтовариства, та товарів, поміщених під режим випуску для внутрішнього споживання [18].

Сутність митного контролю за дотриманням законодавства України полягає у встановленні факту відповідності поведінки суб'єктів переміщення встановленим митним правилам. Статтею 318 Митного кодексу України визначено, що всі товари і транспортні засоби, що переміщуються через митний кордон України, підлягають митному контролю. Митний контроль передбачає проведення митними органами мінімуму митних процедур, необхідних для забезпечення додержання законодавства України з питань державної митної справи (2).

Митний контроль за своїм змістом включає перевірку порядку та умов переміщення товарів через митний кордон, їх митне оформлення, застосування тарифного та нетарифного регулювання ЗЕД, справляння митних платежів, здійснення перевірок нехарчової продукції при її ввезенні на митну територію України, запобігання та протидії контрабанді, боротьбу з порушеннями митних правил, організацію і забезпечення діяльності митних органів та інші контрольні заходи, що здійснюють органи доходів і зборів у межах своєї компетенції, які спрямовані на реалізацію державної політики у

сфері ЗЕД. Метою митного контролю є сприяння розвитку зовнішньоекономічних відносин України для забезпечення національних інтересів та економічної безпеки держави. Головним завданням митного контролю є сприяння ефективній ЗЕД суб'єкта господарювання при перетинанні митного кордону України майном та/або робочою силою, забезпечення додержання норм Митного кодексу України, нормативно-правових актів з питань митної справи, міжнародних договорів України. Враховуючи вимоги всіх законодавчих актів, можна окреслити основні чинники, які обумовлюють здійснення митного контролю у сфері ЗЕД:

- здійснення господарських операції передбачає перетин майна та/або робочої сили через митний кордон України;
- контрагентом українського суб'єкта господарювання є іноземний суб'єкт господарювання;
- суб'єктом контролю виступає орган доходів і зборів у сфері державної митної діяльності.

Митний контроль товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, передбачає безпосереднє здійснення контрольних заходів, спрямованих на перевірку відповідності реальної кількості товарів зазначеній у товаросупровідних документах, задекларованої митної вартості - реальній митній вартості, й інші контрольні дії, виконання яких є умовою пропуску товарів, предметів, транспортних засобів через митний кордон держави. Зокрема, митні органи здійснюють Українську класифікацію товарів ЗЕД, відповідно до якої визначаються ставки ввізного мита.

До окремих видів діяльності підприємств, контроль за провадженням яких здійснюється митними органами, належать: митна брокерська діяльність; відкриття та експлуатація магазину безмитної торгівлі, митного складу, вільної митної зони комерційного або сервісного типу, складу тимчасового зберігання та вантажного митного комплексу. Валютні операції, що здійснюються підприємствами, підлягають контролю щодо дотримання

валютного законодавства, декларування валютних цінностей, отримання ліцензій тощо. Органами валютного контролю визначено НБУ, уповноважені банки, Державна податкова служба України.

Залежно від своїх функцій зазначені органи мають різний обсяг повноважень у сфері валютного контролю. Зокрема, у межах компетенції Державна податкова служба України – застосування та своєчасне стягнення сум штрафних санкцій за порушення валютного законодавства, правил переміщення валютних цінностей через митний кордон України [47].

Завданням митного контролю є своєчасне виявлення та запобігання ухиленням від сплати митних платежів та підвищення економічної безпеки держави. Джерела інформації включають: законодавчі акти, нормативно-правові документи, планово-регулюючі, організаційно-розпорядчі документи, фактографічну інформацію (первинні облікові документи, бухгалтерський і податковий облік та звітність, матеріали внутрішнього контролю). Методичними прийомами митного контролю є загальнонаукові та конкретні емпіричні (власні) прийоми контролю (органолептичні, розрахунково-аналітичні та прийоми документалістики, висвітлені у спеціальній літературі [48].

Таким чином здійснення митного контролю має наслідком забезпечення належної митної брокерської діяльності та, у випадку виявлення порушень, застосування до суб'єктів такої діяльності санкцій. Детальніше про відповідальність в сфері митної брокерської діяльності мова буде йти в наступних частинах роботи.

2.3. Договори, що опосередковують митну брокерську діяльність

Посередницька діяльність митній брокерській сфері має досить різноплановий характер і передбачає застосування різних форм договірних відносин митних брокерів та їх контрагентів. До найбільш розповсюджених

форм моделей договорів, що опосередковують діяльність митних брокерів в більшості випадків відносять наступні договори:

- Договір доручення;
- Агентський договір;
- Брокерська та агентська угода;
- Договір на надання послуг.

Досліджуючи договори, що опосередковують посередницьку діяльність у митній брокерській сфері слід зазначити, що такі договори можуть бути розглянуті в широкому і в вузькому сенсі. В широкому сенсі такі договори розуміються як всі угоди, які укладаються митними брокерами зі своїми контрагентами задля забезпечення своєї господарської діяльності. До таких договорів можна віднести договори оренди офісу, договори куплі-продажу, договір на відкриття та обслуговування банківського рахунку.

У більш вузькому значення до договорів, що опосередковують митну брокерську діяльність можна віднести договори, які фактично реалізують брокерську функцію: договір доручення, агентський договір, брокерська угода.

Треба зазначити, що окремої господарської угоди, поіменованої як «посередницький договір», у законодавстві України не передбачено.

В. В. Рєзнікова пропонує загальне поняття договору про надання посередницьких послуг (посередницького договору) як угоди, за якою одна сторона – посередник (послугонадавач) – зобов’язується за завданням, за рахунок та в інтересах іншої сторони – замовника (послугоотримувача) – надати посередницьку послугу – виконати юридичну та / або фактичну дію (сукупність дій), а замовник (послугоотримувач) зобов’язується своєчасно та належним чином оплатити зазначену послугу [42].

Г. І. Сальнікова виділяє такі загальні риси посередницьких договорів:

1) мета – забезпечення інтересів однієї особи (клієнта) діями іншої особи (посередника);

2) посередник може діяти як від свого імені, так і від імені клієнта, але завжди в інтересах іншої сторони і за її рахунок;

3) предмет – надання посередником послуг клієнту з установавання відносин із третіми особами – саме цим посередницька послуга відрізняється від інших видів послуг;

4) посередницькі договори завжди платні;

5) найзагальнішим і принципово важливим для посередницьких договорів, пов'язаних із реалізацією товару, є те, що право власності на нього не переходить до контрагента за договором [53].

Застосовуючи такий підхід, потрібно дослідити прояв цих рис в договорах, що опосередковують митну брокерську діяльність. Так, дії митного брокера як сторони договору завжди спрямовані на забезпечення інтересів іншої особи – особам, які виступають за умовами договору клієнтами, яким надаються посередницькі послуги (послугоотримувачі). Митний брокер може діяти як від свого імені, так і від імені клієнта, але завжди в інтересах іншої сторони і за її рахунок.

Також важливо підкреслити, що всі договори, що опосередковують митні брокерські послуги, мають своїм предметом посередницьку послугу та передбачають здійснення фактичних та / або юридичних дій з боку митного брокера в інтересах клієнта на платній основі. Водночас будь-який договір, який опосередковує посередницьку діяльність у митній брокерській сфері, окрім загальних рис, притаманних йому як посередницькому договору, має свої специфічні риси, які визначаються залежно від того, до якої групи посередницьких договорів він належить [38].

У такому ракурсі дослідження можна взяти за основу пропозицію щодо поділу господарських посередницьких договорів на дві групи:

1) загальні, виключно посередницькі та / або представницькі договори, предметом яких є виконання юридичних та / або фактичних дій посередником за завданням, за рахунок та в інтересах замовника (доручення, комісія, агентський договір);

2) спеціальні, тобто договори, що укладаються при здійсненні окремих видів посередницької діяльності й містять елементи загальних посередницьких договорів або стають посередницькими за певних умов (до цієї групи пропонується відносити і усі непоіменовані посередницькі договори) [42, с. 111].

Вищезазначена класифікація дає змогу поділити посередницькі договори у митній брокерській сфері на дві сфери і до першої віднести агентський договір та договір доручення, до другої – договір про надання брокерських послуг (брокерський договір).

Цивільний кодекс України визначає доручення як договір, відповідно до якого одна сторона (повірений) зобов'язується вчинити від імені й за рахунок другої сторони (довірителя) певні юридичні дії. Правочин, вчинений повіреним, створює, змінює, припиняє цивільні права та обов'язки довірителя (ст. 1000 ЦК України 16.03.2003 р. // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 20. 11.2020 р.)) (54). Визначення запропоноване розробниками ЦК України є досить вдалим, оскільки віддзеркалює основні характерні риси договору доручення.

Договір доручення належить до категорії договорів з надання послуг – дій досить широкого спектру, не пов'язаних у цьому випадку із створенням речі. Послуги у договорі доручення породжують відповідне благо, що має вартісну природу. Зобов'язання, що виникає через укладення договору доручення, можна характеризувати як різновид зобов'язання з надання послуг, в якому «один контрагент доручає іншому контрагенту ведення певної справи, не пов'язаної зі створенням матеріального результату, а спрямованої на досягнення різних інших ефектів» [55, с. 161].

У ст.1005 ЦК України зазначено, що доручення повинне бути виконане повіреним особисто, а п.1 ст.1008 передбачає можливість невмотивованої відмови від договору довірителя і повіреного (54).

Ці норми дають підставу стверджувати, що договір доручення має суто особистий характер, що базується на взаємній довірі сторін і передбачає збереження цієї довіри протягом усього часу існування договору. У зв'язку з цим договір доручення належить до фідучіарних правочинів. Його передумовою є взаємна довіра сторін. Крім власне функцій представництва, договір доручення дозволяє використовувати і додаткові професійні знання представника, в даному випадку щодо митного оформлення, якими не володіє особа, яку представляють [56, с.282].

Найбільш поширеною в цивільному праві є класифікація договорів виходячи з таких підстав:

- розподілу обов'язків між сторонами;
- наявності зустрічного задоволення;
- моменту виникнення договору.

В залежності від розподілу обов'язків між сторонами договори поділяють на односторонні та двосторонні, в залежності від наявності зустрічного задоволення договори поділяють на відплатні та безвідплатні, а в залежності від моменту виникнення договору виділяють реальні та консенсуальні договори. Реальним є договір, який вважається укладеним не з моменту досягнення сторонами згоди, а з моменту здійснення певної дії. Консенсуальний – це договір, для укладення якого достатньо згоди сторін з його умовами [56, с. 282].

Підсумовуючи вищевикладене можна зробити висновок, що договір доручення направлений на реалізацію митної брокерської функції є:

- Двостороннім, оскільки кожна зі сторін має взаємні права і обов'язки (клієнт зобов'язаний оплатити надані послуги і має право отримати результат митного оформлення у відповідності до чинного законодавства України, митний брокер має право здійснювати від імені клієнта дії, право на отримання коштів та зобов'язаний здійснювати діяльність саме на користь клієнта);

- Оплатним. Митна брокерська діяльність є підприємницькою діяльністю. Основною метою підприємницької діяльності завжди є отримання прибутку. Тому такі договори укладаються на умовах оплатності за надані послуги.
- Консенсуальним. Консенсус, в даному випадку, буде виражений в укладеному договорі на умовах, визначених сторонами. Законодавство не передбачає здійснення певних конклюдентних дій, які б свідчили про фактичне укладення договору без обумовлення всіх його умов, які здебільшого набувають письмової форми. Такий висновок можна зробити з аналізу

Слід зазначити, що на практиці часто доводиться мати справу з договорами, які прямо не називаються договорами доручення, але за своїми ознаками є саме такими. В ЦК України, наприклад, не існує таких окремих видів договорів, як договір про посередництво, або агентський договір. Однак, відповідно до ст. 295 ГК України встановлено, що комерційне посередництво (агентська діяльність) є підприємницькою діяльністю, що полягає в наданні комерційним агентом послуг суб'єктам господарювання при здійсненні ними господарської діяльності шляхом посередництва від імені, в інтересах, під контролем і за рахунок суб'єкта, якого він представляє [56].

В митних брокерських операціях, які реалізуються переважно в ЗЕД, агент (брокер) здійснює певну діяльність від імені і за рахунок принципала – фактично виникають договірні стосунки по договору доручення (хоча іноді такі договори набувають характеру договору комісії, оскільки агентські договори можуть укладатися і від власного імені агента).

Досить цікавим є питання про виконання договору доручення в митній брокерській сфері, коли повірений не фізична особа, а юридична особа. В договорах доручення вказується, що такі договори повинні бути виконані «особисто» повіреною особою.

Дане питання врегульоване як нормами цивільного та господарського права, так і безпосередньо Митним кодексом України.

Підприємство, установа, організація – юридична особа і, отже, «особисто» це значить, що дана юридична особа, а не інша, повинна виконати доручення. Оскільки конкретні юридичні дії по виконанню доручення робить відповідна посадова особа юридичної особи, остільки дії працівників юридичної особи є діями самої юридичної особи.

Але договір доручення ні при яких умовах не повинен втрачати свого особисто-довірчого характеру.

В Митному кодексі України в ст. 418 вказується, що агент з митного оформлення - це фізична особа - резидент, що перебуває в трудових відносинах з митним брокером і безпосередньо виконує в інтересах особи, яку представляє митний брокер, дії, пов'язані з пред'явленням митному органу товарів, транспортних засобів комерційного призначення, а також документів, потрібних для здійснення їх митного контролю та митного оформлення.

Якщо в загальному договір доручення повинен бути виконаний спеціально уповноваженою особою, то в договорі доручення з митним брокером такою особою є агент з митного оформлення. Тобто Митний кодекс України опосередковує особі, вповноважених виконувати від імені довірителя певні дії саме працівниками митного брокера.

Підхід що до можливості залучення юридичною особою до договорів доручення фізичних осіб підтверджується і дослідженнями вчених.

Як відзначено В.А. Рясенцевим: «Не вважається відступом від цього обов'язку (виконати доручення особисто) залучення повіреним помічника (товарознавця, друкарки, вантажника і т.д.) з метою здійснення деяких фактичних дій. Для використання помічника не потрібно згоди з боку довірителя, якщо інше не передбачено в договорі. Повірений відповідає за дії помічника, як за свої власні [57, с. 174].

Повірений повинний діяти таким чином, щоб необхідний довірителю результат був досягнутий з мінімальними матеріальними витратами. (Якщо ж доручення виконати не вдалося, повірений зобов'язаний прийняти всі міри для того, щоб збитки довірителя були мінімальними) [56].

Якщо говорити про припинення договору доручення в митній брокерській сфері, то спеціальної норми, яка б регулювала таке припинення законодавство не містить. В даному контексті слід звертатись до загальних положень про зобов'язання. Так, відповідно до ст. 609 ЦК України встановлено, що зобов'язання припиняється ліквідацією юридичної особи (боржника або кредитора), крім випадків, коли законом або іншими нормативно-правовими актами виконання зобов'язання ліквідованої юридичної особи покладається на іншу юридичну особу, зокрема за зобов'язаннями про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю (54);

Зобов'язання з договору доручення практично не може бути припинено заліком, оскільки важко уявити положення, коли виникне зустрічність вимог, тобто коли кожна зі сторін є одночасно кредитором (довірителем) і боржником (повіреним) по відношенню один до одного. Договір доручення повинен припинятись у випадку закінчення строку його дії, а також у разі зупинення його дії чи анулюванням, а також в разі виконання завдання заради якого він був заключений. Також договір доручення буде припинятись у випадку коли митний брокер дійде висновку, що він з тих чи інших підстав не може реалізувати даний договір. Така підстава припинення договору доручення відповідає загальній підставі припинення зобов'язань – неможливість виконання.

Що стосується агентських договорів, то цивільним законодавством не визначено сутність агентського договору, а за своїм змістом він подібний до суміжних договорів комерційного представництва, доручення, комісії, на практиці часто трапляються випадки, коли сторони, не усвідомлюючи зміст договірних зобов'язань, укладають агентський договір, хоча між ними

фактично виникають відносини, які охоплюються іншим договором, що є підставою для визнання такого договору недійсним [58].

Згідно статті 296 ГК України агентські відносини виникають у разі:

- надання суб'єктом господарювання на підставі договору повноважень комерційному агенту на вчинення відповідних дій;
- схвалення суб'єктом господарювання, якого представляє комерційний агент, угоди, укладеної в інтересах цього суб'єкта агентом без повноваження на її укладення або з перевищенням наданого йому повноваження (4).

Щодо взаєморахунків в агентських відносинах прописано в главі 31 статті 301 ГК України. В цій статті зазначено, що винагороду комерційний агент одержує у розмірі, передбаченому договором. Проте, відсутність нормативного закріплення методики нарахування вартості послуги (так званих тарифних ставок), з одного боку сприяє розвитку вільних ринкових цін і саморегулювання митно брокерських відносин, з іншого дозволяє посередникам необґрунтовано піднімати вартість послуг.

На даний час поняття «агентський договір», «агентська угода» згадується в багатьох нормативно-правових актах України, зокрема в 104 ст. 4 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність». Крім того, в Господарському кодексі України міститься окрема глава. Натомість чинний Цивільний кодекс України такого визначення взагалі не містить. Однак, останнім часом дедалі частіше обґрунтовується висновок про те, що агентський договір є самостійним цивільно-правовим договором, який опосередковує відносини представництва і спрямований на здійснення одним із його учасників (агентом) правомірних дій, вчинених від свого імені або від імені іншого учасника (принципала) в його інтересах і за його рахунок щодо третіх осіб. У зв'язку із зазначеним постає питання щодо законодавчого закріплення визначення «агентський договір» в ЦК України. Це, у свою чергу, дало б змогу легалізувати відносини, які склалися в комерційному обороті, але внаслідок недосконалості законодавства примусово звужуються

до меж існуючих правових конструкцій, таких як доручення і комісія; або примушують за аналогією застосовувати норми права; або ж узагалі розмивають правову природу цього інституту, «розтягуючи» його по різних нормативноправових актах [59, с. 39].

Для ґрунтового дослідження митної брокерської діяльності необхідно згадати і поіменованний «митний брокерський» договір, який складає основу договорів в даній сфері.

Законодавство не надає визначення брокерського договору але містить визначення понять «брокер» та «брокерська діяльність». Законодавство України містить у собі три основні види брокерської діяльності:

- 1) страхове брокерство (Закон України «Про страхування» виділяє страхових та перестрахових брокерів);
- 2) біржове брокерство (Закон України «Про товарну біржу»; «Про цінні папери та фондовий ринок»; «Про державне регулювання ринку цінних паперів України»);
- 3) митне брокерство (МК України).

Оскільки детальний аналіз цих понять є самостійним об'єктом дослідження, доцільно буде зазначити ознаки митного брокерського договору:

- 1) брокерський договір опосередковує відносини по наданню послуг;
- 2) брокерський договір є змішаним договором;
- 3) брокерський договір містить фундаментальні положення договорів доручення, комісії та агентського договору;
- 4) специфіка брокерського договору полягає у платформі, на якій здійснюється діяльність з надання послуг брокера (в даному випадку митна територія) [70].

Для якісного дослідження розмежування брокерського договору з суміжними договорами за доцільне буде визначити коло базових визначальних категорій договору, які дозволяють визначити будь-який

договір з кола інших. ЦК України як суттєву умову договору окремо виділяє тільки єдину — предмет договору. Частина 1 ст. 638 ЦК України також виділяє умови, визначені законом як суттєві або необхідні для договору даного типу, а також всі умови, про які домовилися сторони. Але при цьому законодавчо не визначено предмета договору, лише наводяться визначення в окремих видах договорів, залишаючи це для правова стосовної практики та доктрини.

Слушним є твердження В. А. Васильєвої, яка пише про предмет посередницького договору — за посередницьким договором клієнту надається посередницька послуга, у якій визначальне місце відводиться нематеріальним діям, як юридичного, так і фактичного характеру [71, 160].

Перетинання брокерського договору з договорами доручення, комісії та агентським договором впливають з визначень, які надаються. Відповідно до ст. 1000 ЦК України за договором доручення одна сторона (повірений) зобов'язана здійснювати від імені та за рахунок іншої сторони — довірителя визначені юридичні дії.

Стаття 417 діючого МК України говорить, що взаємовідносини митного брокера з особою, яку він представляє, визначаються відповідним договором. При цьому МК України не конкретизує такий договір (2).

Вчинення повіреном за договором доручення юридичних дій від імені та за рахунок довірителя повністю відповідає визначенню митного брокера, розміщеного в ч. 2 ст. 177 Митного кодексу України 2002 року (втратив чинність) визначає, що взаємовідносини митного брокера з особою, яку він представляє, визначаються договором доручення.

Визначення договору комісії передбачає, що одна сторона (комісіонер) зобов'язується за дорученням іншої сторони (комітента) за плату здійснити один або декілька правочинів від свого імені, але за рахунок комітента.

Вчинення комісіонером правочину за конструкцією, що передбачає дії від свого імені за чужий рахунок, частково відповідає суті брокерського договору [70].

Г. Є. Авілов зазначав, що подібно дорученню і комісії агентський договір передбачає діяльність однієї сторони за рахунок іншої. Якщо повірений діє від імені іншої сторони (довірителя), а комісіонер — тільки від свого імені, то в агентському договорі можливі обидва варіанта.

Агентський договір є плодом англосаксонської правової системи, а доручення та комісія — романо-германської. По суті своїй ці договори являють собою договори у сфері представництва, але якщо розбирати агентський договір більш глибоко, то можна визначити велике коло особливостей, які індивідуалізують цей договір та виводять його на окрему сходинку договорів у сфері представництва та комерційного представництва [70].

З введенням в дію Господарського кодексу України в українському законодавстві з'явився новий інститут — комерційне посередництво. Саме в такому контексті розглядається агентський договір. Конструкції комерційного посередництва та комерційного представництва по суті своїй повторюють одна одну. Стаття 243 ЦК України говорить: «Комерційним представником є особа, яка постійно та самостійно виступає представником підприємців при укладенні ними договорів у сфері підприємницької діяльності». В свою чергу ст. 295 ГК України говорить текстуально інше, але з формальної сторони одне й те саме: «Комерційне посередництво (агентська діяльність) є підприємницькою діяльністю, що полягає в наданні комерційним агентом послуг суб'єктам господарювання при здійсненні ними господарської діяльності шляхом посередництва від імені, в інтересах, під контролем і за рахунок суб'єкта, якого він представляє» [70].

Конкретизуючи брокерський договір слід зазначити, що його типовими умовами є: предмет договору, права та обов'язки сторін,

відповідальність, порядок оплати, порядок виконання робіт, термін договору, порядок вирішення спорів.

Деталізуючи предмет брокерського договору, то тут ним являються наступні послуги:

- декларування товарів;
- операції, пов'язані із пред'явленням товарів (транспортних засобів) митним органам.

Митний брокер здійснює діяльність від імені замовника, за дорученням замовника та за рахунок замовника. Порядок, розмір та підстави виплат встановлюються самим договором.

Митний брокер виступає гарантом оплати митних платежів. Митні платежі здійснюються в національній валюті на умовах 100% предоплати. Тому оплата винагороди митного представника здійснюється у національній валюті на умовах 100% предоплати на рахунок митного брокера.

Щодо прав і обов'язків сторін за брокерським договором, то обов'язково такий договір повинен передбачати право митного брокера вимагати у клієнта документи та відомості, які йому необхідні для реалізації брокерського договору. У випадку відмови надати такі документи митний брокер матиме право відмовитись від виконання такого договору. Замовник (клієнт) зобов'язаний надавати митному брокеру запитувані дані, здійснювати оплату митних платежів і оплачувати винагороду митному брокеру.

Питання відповідальності митного брокера, в тому числі і за брокерським договором, будуть розглянуті в наступному розділі. Інші умови, які можуть бути включені до брокерського договору обмежуються виключно предметом і характером такого договору. На все інше розповсюджується принцип свободи договору.

Висновок до Розділу 2

1. Визначено, що умови здійснення митної брокерської діяльності можна розглядати як сукупність загальнообов'язкових, формально визначених норм (правил), вимог, які встановлені державою, закріплені в законодавстві чи інших нормативних актах (в т.ч. підзаконних), дотримання яких є обов'язковим при здійсненні митної брокерської діяльності.

2. Аргументовано, що митна брокерська діяльність характеризується загальними умовами щодо здійснення господарської діяльності, оскільки є родовою від останньої. Також митна брокерська діяльність здійснюється на підставі спеціальних умов, які відображені в галузевих нормативних актах.

3. Зроблено висновок, що державне регулювання посередницької митної брокерської діяльності це комплекс правових, економічних, управлінсько-організаційних заходів впливу, які здійснюються спеціально уповноваженими органами, зокрема, Міністерством фінансів України, Державною митною службою України та Державною податковою службою України.

4. Доведено, що державне регулювання митної брокерської діяльності забезпечується шляхом прийняття нормативно-правових актів вищої юридичної сили, прийняття галузевих підзаконних актів, ратифікації міжнародних норм, врегулювання диспозитивних положень про договори в сфері митної брокерської діяльності, а також шляхом організації митного контролю.

5. Здійснено класифікацію договорів, які опосередковують митну брокерську діяльність. До таких договорів договір доручення, агентський договір та брокерський договір. Дані договори схожі за своєю природою проте не можуть ототожнюватись в силу різних підходів до їх регулювання. Запропоновано в ЦК України розмістити положення про агентський договір.

РОЗДІЛ 3

ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ МИТНОЇ БРОКЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Підстави та умови господарсько-правової відповідальності суб'єктів митної брокерської діяльності

Господарсько-правова відповідальність – це різновидність юридичної відповідальності за невиконання чи неналежне виконання зобов'язань суб'єктами господарської діяльності. Відповідальність у господарському праві має особливий предмет регулювання - господарські правопорушення.

Господарське правопорушення - це протиправна дія або бездіяльність суб'єкта господарських відносин, яка не відповідає нормам господарського права, не узгоджується з юридичними обов'язками зазначеного суб'єкта, порушуючи суб'єктивні права іншого учасника відносин або третіх осіб. Господарські правопорушення класифікуються на договірні і позадоговірні [72].

В свою чергу договірні правопорушення в митній брокерській сфері поділяються на:

- а) - правопорушення на стадії виникнення договорів, порушення термінів укладання, процедури врегулювання розбіжностей, укладання договорів, які суперечать вимогам закону;
- б) - порушення строків виконання договорів;
- в) - порушення господарських зобов'язань щодо якості наданих послуг;
- г) - порушення у сфері кредитно-розрахункових відносин, пов'язаних з виконанням господарських договорів;

д) - порушення господарських зобов'язань щодо оформлення результатів робіт (підписання актів наданих послуг, формування первинних бухгалтерських документів).

Предметом господарсько-правової відповідальності митного брокера є також позадоговірні порушення:

- а) - порушення антимонопольного законодавства;
- б) - порушення податкової дисципліни (реєстрації податкових накладних тощо);
- в) - заподіяння митним брокером шкоди підприємствам, установам, організаціям [72].

Господарсько-правова відповідальність належить до ретроспективної юридичної відповідальності. Ретроспективна юридична відповідальність, за словами В. В. Копейчикова, – це специфічні правовідносини між державою і правопорушником внаслідок державно-правового примусу, що характеризуються засудженням протиправного діяння і суб'єкта правопорушення, покладанням на останнього обов'язку перетерпіти позбавлення і несприятливі наслідки особистого, майнового, організаційного характеру за скоєне правопорушення. При цьому він виділяє такі її ознаки: державно-правовий примус, негативна реакція держави на правопорушення суб'єкта який винний у її скоєнні; обов'язок правопорушника перетерпіти несприятливі наслідки за свою протиправну поведінку [73, с.79].

За тлумаченням Ю. А. Ведернікова, ретроспективна юридична відповідальність – це юридичний обов'язок правопорушника зазнати примусового позбавлення його певних соціальних благ чи цінностей (матеріальних, духовних чи особистих), які належали йому до факту правопорушення.

Він виділяє більше ознак ретроспективної юридичної відповідальності. Зокрема, це:

- один із видів державного примусу у формах каральних і правовідновлювальних заходів;

- негативна реакція держави на правопорушення та суб'єкта, винного в його вчиненні;
- виникає тільки за наявності правопорушення;
- здійснюється лише за умови встановлення складу правопорушення; має зовнішній характер;
- здійснюється компетентним органом відповідно до закону та при дотриманні певного процедурно-процесуального порядку та форм;
- виражається в обов'язку особи (правопорушника) зазнати певних втрат особистого, організаційного чи матеріального характеру [74].

Господарсько-правова відповідальність полягає у понесенні суб'єктами господарювання несприятливих економічних і (або) правових наслідків у результаті застосування до них передбачених законодавством санкцій за господарські правопорушення.

О. О. Мельник визначає господарсько-правову відповідальність як передбачені законом чи договором заходи негативного впливу на правопорушника, які забезпечуються примусом з боку держави [75, с. 63].

М. С. Малєїн, у свою чергу, під поняттям господарсько-правова відповідальність розуміє, що це правовідношення, яке виникає з порушення обов'язку, встановленого законом чи договором, що виражається у формі, не вигідній для правопорушника, через осуд його винної поведінки, майнових наслідків, настання яких забезпечується можливістю державного примусу [76, с. 19].

З точки зору форми – ця відповідальність, як визначає В. С. Щербина, є юридичною, тобто являє собою дію (вплив) кредитора (потерпілого) на правопорушника безпосередньо або за допомогою суду. За змістом господарсько-правова відповідальність загалом є матеріальною і застосовується у формі певної системи майнових (економічних) санкцій, передбачених або дозволених нормами господарського законодавства. Господарсько-правові санкції у своїй сутності є переважно, економічно-юридичними. Тому в законодавстві визначення «економічні» і «майнові»

можуть вживатися як тотожні. Тому за змістом господарсько-правова відповідальність є економічною. Це негативний економічний вплив на правопорушника з метою стимулювання виконання ним зобов'язання [72].

У рамках юридичної відповідальності господарсько-правова відповідальність має певні ознаки:

По-перше, виходячи з визначень, що наведені вище, та аналізу положень ГК України необхідно вказати, що фактичною підставою господарсько-правової відповідальності є факт вчинення договірною правопорушення чи позадоговірною делікту, що відповідає ст. 19 ГК України.

У договірних відносинах правопорушення виникає із акцесорного зобов'язання. Але, якщо суб'єкти господарських відносин не перебувають у договірних відносинах, то виникає деліктна (позадоговірна) відповідальність.

По-друге, залежно від юридичної підстави розрізняються відповідальність, що впливає із акту законодавства, договору, адміністративного акту.

По-третє, господарсько-правова відповідальність спрямована на особу чи майновий стан правопорушника, яким є суб'єкт господарських відносин (ст. 219 ГК України). Найчастіше господарсько-правова відповідальність спрямована на майновий стан порушника і лише в окремих випадках – на особу порушника.

По-четверте, сферою застосування господарсько-правової відповідальності є сфера господарювання.

По-п'яте, господарсько-правова відповідальність настає за наявності складу правопорушення, що складається з чотирьох елементів:

- 1) факт протиправної господарської поведінки, тобто порушення норми закону, умови договору, обов'язкового для учасника господарських відносин планового завдання тощо, внаслідок чого заподіюються збитки чи інша шкода правам або інтересам

потерпілого учасника господарських відносин. Це може бути дія або бездіяльність (наприклад, прострочення поставки товарів);

- 2) наявність збитків чи інших негативних наслідків для потерпілого (наприклад, неможливість доступу підприємцем на ринок, підлив репутації підприємства тощо);
- 3) причинний зв'язок між протиправною поведінкою порушника і заподіяними потерпілому збитками;
- 4) вина правопорушника, про яку в господарському праві свідчать два елементи: наявність у суб'єкта господарських відносин реальної можливості діяти правомірно і попередити настання негативних наслідків (збитків) і, неприйняття ним усіх необхідних заходів для недопущення протиправної поведінки і запобігання настання збитків. Варто зауважити, що для правопорушення у сфері господарювання, переважно, не є характерним наявність класичного складу правопорушення: об'єкт, суб'єкт, об'єктивна сторона, суб'єктивна сторона [77].

По-шосте, заходи впливу (санкції) позначаються на економічних інтересах порушника. При цьому відмінними між собою є господарські та адміністративно-господарські санкції, на що вказує С. І. Юшина [78, с. 202-205].

По-сьоме, здійснюється в ході правозастосовної діяльності за дотриманням певного процедурно-процесуального порядку і форм [79, с. 432].

Підсумовуючи вищевикладене доходимо висновку, що господарсько-правова відповідальність митного брокера є видом юридичної відповідальності, якій характерні всі ознаки такої (юридичної) відповідальності.

Так, порядок застосування санкцій залежать від виду та форми господарсько-правової відповідальності:

- претензійно-позовний чи судовий;

- безпосередньо кредитором в оперативному порядку;
- спеціальними – уповноваженими органами державної влади або органами місцевого самоврядування.

Для початку розглянемо спеціальний порядок застосування відповідальності на прикладі судової практики.

Стаття 336 МК України визначила форми митного контролю у спосіб:

- 1) перевірки документів та відомостей, які відповідно до статті 335 цього Кодексу надаються митним органам під час переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України;
- 2) митного огляду (огляду та переогляду товарів, транспортних засобів комерційного призначення, огляду та переогляду ручної поклажі та багажу, особистого огляду громадян);
- 3) обліку товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України;
- 4) усного опитування громадян та посадових осіб підприємств;
- 5) огляду територій та приміщень складів тимчасового зберігання, митних складів, вільних митних зон, магазинів безмитної торгівлі та інших місць, де знаходяться товари, транспортні засоби комерційного призначення, що підлягають митному контролю, чи провадиться діяльність, контроль за якою відповідно до цього Кодексу та інших законів України покладено на митні органи;
- 6) перевірки обліку товарів, що переміщуються через митний кордон України та/або перебувають під митним контролем;
- 7) проведення документальних перевірок дотримання вимог законодавства України з питань митної справи, у тому числі своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати митних платежів;
- 8) направлення запитів до інших державних органів, установ та організацій, уповноважених органів іноземних держав для встановлення автентичності документів, поданих митному органу;

9) пост-митний контроль (2).

Проведення митним органом документальних перевірок щодо правильності оформлення митних документів та вимог митного законодавства є однією з форм митного контролю.

Документальні перевірки являють собою форму митного пост-контролю (аудиту).

Митний пост-аудит було запроваджено ще в 1973 році Конвенцією про гармонізацію та спрощення митних процедур (Кіотська конвенція). Норми Кіотської конвенції набрали чинності та стали обов'язковими для України від 15 вересня 2011 року. З 02 жовтня 2019 року МК України було доповнено статтею 337-1, яка конкретизувала порядок проведення пост-митного контролю.

Як зазначалось раніше, підставою для притягнення митного брокера до відповідальності є вчинення господарського правопорушення. Факт вчинення такого правопорушення може бути встановлено, крім іншого, документальною виїзною перевіркою.

Відповідно до ст. 346 МК України документальні виїзні перевірки проводяться за наказом відповідного митного органу з урахуванням обставин і підстав, установлених МК України. Документальною плановою виїзною перевіркою вважається перевірка, яка передбачена в плані-графіку митного органу та проводиться за місцезнаходженням підприємства, що перевіряється. У разі відсутності на підприємстві належних умов для роботи посадових осіб митного органу перевірка такого підприємства, за згодою його керівника, може проводитися у приміщенні митного органу (2).

Проведення документальних планових виїзних перевірок здійснюється митними органами на підставі квартальних планів, які формуються ними самостійно, виходячи з результатів аналізу зовнішньоекономічних операцій підприємств із застосуванням системи управління ризиками. Порядок планування митними органами виїзних

перевірок визначається центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику (2).

Документальною позаплановою виїзною перевіркою вважається перевірка підприємства, яка не передбачена планами роботи митного органу і може проводитися за наявності хоча б однієї з таких обставин:

- 1) центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну митну політику, в порядку контролю здійснено перевірку матеріалів документальної перевірки, проведеної митним органом, і виявлено невідповідність висновків акта перевірки вимогам законодавства або неповне з'ясування під час перевірки питань, що повинні бути з'ясовані під час перевірки для винесення об'єктивного висновку щодо дотримання підприємством вимог законодавства з питань митної справи. Проведення такої позапланової документальної виїзної перевірки може ініціюватися центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну митну політику, тільки за умови, що стосовно посадових осіб митного органу, які проводили таку перевірку, розпочато службове розслідування або кримінальне провадження. У такому разі центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну митну політику, визначає митний орган, що проводитиме таку перевірку;
- 2) виявлено факти або отримано документальну інформацію, які свідчать про порушення підприємством вимог законодавства з питань митної справи, якщо підприємство не надасть пояснення та їх документальні підтвердження на обов'язковий письмовий запит митного органу протягом 10 робочих днів з дня отримання такого запиту;
- 3) підприємством не подано в установлений строк митну декларацію;

- 4) розпочато процедуру припинення підприємства (крім перетворення), порушено провадження у справі про визнання підприємства банкрутом;
- 5) підприємством подано в установленому порядку митному органу заперечення до акта перевірки або скаргу на прийняте за її результатами податкове повідомлення-рішення, в яких вимагається повний або частковий перегляд результатів відповідної перевірки чи скасування прийнятого за її результатами податкового повідомлення-рішення і зазначаються обставини, які не були досліджені під час перевірки та об'єктивний розгляд яких неможливий без проведення перевірки. Така перевірка проводиться виключно з питань, що стали предметом оскарження (2).

Відповідно до ст. 349 МК України осадові особи митного органу мають право приступити до проведення документальної (планової чи позапланової) виїзної перевірки декларанта чи зустрічної звірки на підприємстві за наявності підстав для їх проведення, визначених МК України, та за умови пред'явлення керівнику відповідного підприємства або уповноваженій ним особі під розписку посвідчення на право проведення перевірки, в якому зазначаються дата його видачі, назва митного органу, мета проведення перевірки, вид (планова чи позапланова) та підстави її проведення, дати початку та закінчення перевірки, посади, спеціальні звання та прізвища посадових осіб митного органу, які проводитимуть перевірку, пред'явлення службових посвідчень зазначених осіб, а також надання копії наказу митного органу про проведення перевірки.

Посвідчення на право проведення перевірки є дійсним за умови наявності підпису керівника митного органу, скріпленого печаткою митного органу.

Ненадання керівнику підприємства або уповноваженій ним особі копії наказу митного органу про проведення перевірки, непред'явлення службових

посвідчень посадових осіб митного органу, які проводитимуть перевірку, та посвідчення на право проведення перевірки або їх надання (пред'явлення) з порушенням вимог, установлених частинами першою і другою цієї статті, є підставою для недопуску посадових осіб митного органу до проведення перевірки (2).

Відповідно до ч. 2 ст. 351 МК України Документальна невиїзна перевірка проводиться у разі:

1) виявлення ознак, що свідчать про можливе порушення законодавства України з питань митної справи, за результатами аналізу електронних копій митних декларацій, інформації, що стосується товарів, митне оформлення яких завершено, отриманої від суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та виробників таких товарів, з висновків акредитованих відповідно до законодавства експертів;

2) надходження від уповноважених органів іноземних держав документально підтвердженої інформації про непідтвердження автентичності поданих митному органу документів щодо товарів, митне оформлення яких завершено, недостовірність відомостей, що в них містяться, а також запитів стосовно надання інформації про зовнішньоекономічні операції, які здійснювалися за участю суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності - резидентів України.

В контексті підстав для початку перевірки цікавим є рішення Верховного Суду у справі № 821/568/17 від 18 грудня 2018 року. В даній справі оскаржувався наказ на проведення документальної невиїзної перевірки суб'єкта ЗЕД.

В даному рішення суддя наголосив, що підставою для проведення перевірки має бути встановлення факту можливого порушення митного законодавства. Суд погоджується з висновком судів першої та апеляційної інстанцій стосовно того, що лист Одеської митниці ДФС (без номера та дати), не є належною підставою для призначення перевірки в розумінні пункту 1 частини другої статті 351 Митного кодексу України, оскільки

вказаний лист так само не свідчить про виявлення відповідачем можливі порушення Товариством законодавства України з питань державної митної справи [80].

Враховуючи позицію Верховного Суду, які відповідно до ч. 6 ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», враховується іншими судами при застосуванні таких (які були використані в позиції Верховного Суду) норм права, підставою для проведення перевірки митного брокера завжди має бути в контролюючого органу достатні підстави вважати, що було здійснено порушення митного законодавства.

Також важливою судовою практикою, яка стосується теми даного дослідження, є практика щодо визначення сторони, на яку покладаються правові наслідки за порушення митним брокером порядку митного оформлення.

З одного боку митний брокер діє самостійно, тому самостійно повинен нести відповідальність за свої діяння, з іншого – митний брокер діє від імені та в інтересах суб'єкта ЗЕД.

В справі №826/8363/15 (в Постанові Верховного Суду від 11 червня 2019 року) Верховний Суд встановив, що між ТОВ «Герлах Україна» (брокер) та ТОВ «Пульсар Лімітед» (імпортер) був укладений брокерський договір. Під час митного оформлення брокером було неправильно вказані коди товару, що мало в подальшому наслідком коригування його митної вартості.

Рішення суду першої інстанції мотивоване тим, що позивач є представником іншої юридичної особи (брокером), діє від імені та в інтересах іншої особи - Товариства з обмеженою відповідальністю "Пульсар Лімітед" (далі - ТОВ "Пульсар Лімітед"), яка є отримувачем/імпортером/власником товару, що ввозився. У свою чергу, спірне рішення, яке є актом індивідуальної дії, стосується прав та інтересів саме ТОВ "Пульсар Лімітед", оскільки створює юридичні наслідки у вигляді можливого подальшого донарахування ввізного мита, податків та зборів саме

для ТОВ "Пульсар Лімітед". За таких обставин, суд дійшов висновку, що рішення Київської міської митниці ДФС про визначення коду товару від 17 січня 2015 року N КТ-100000000-0006-2015 не стосується та жодним чином не зачіпає прав чи інтересів представника/брокера (позивача у справі) щодо митного оформлення та випуску у вільний обіг товару, який належить іншій особі [81].

Натомість Київський апеляційний адміністративний суд постановою від 10 лютого 2016 року скасував рішення суду першої інстанції та ухвалив нове, яким задовольнив адміністративний позов ТОВ "Герлах Україна" та скасував рішення Київської міської митниці ДФС про визначення коду товару від 17 січня 2015 року N КТ-100000000-0006-2015.

Задовольняючи позов, суд апеляційної інстанції дійшов висновку, що оскаржуване рішення про визначення коду товару впливає на права та законні інтереси саме позивача, оскільки зміна коду товару згідно з УКТ ЗЕД, найменування товару стало підставою для притягнення працівника ТОВ "Герлах Україна" до адміністративної відповідальності за статтею 472 Митного кодексу України (незаявлення за встановленою формою точних та достовірних відомостей про товари). Тому, перевіривши правомірність прийняття митним органом рішення про визначення коду товару від 17 січня 2015 року N КТ-100000000-0006-2015, суд встановив, що позивачем правильно класифіковано товар за кодом 8504 40 30 00 згідно з УКТ ЗЕД [81].

Верховний Суд в даній справі зазначив, що 16 січня 2015 року ОСОБА_1, фахівець відділу митного оформлення збірних вантажів ТОВ "Герлах Україна", що зареєстроване за адресою: м. Київ, вул. Зрошувальна, 7, відповідно до договору про надання послуг митного брокера від 05 березня 2013 року N 00028 з ТОВ "Пульсар Лімітед", подала для здійснення митного оформлення товару митну декларацію ІМ-40 ДЕ N 100260004/2015/191046. Згідно з графами 8 та 9 митної декларації одержувачем товару та особою, відповідальною за фінансове врегулювання є ТОВ "Пульсар Лімітед".

Поставка товару за інвойсом від 25 листопада 2014 року N РІА 140910-A1 саме на адресу ТОВ "Пульсар Лімітед" як отримувача (власника) товару підтверджується і листом ТОВ "Пульсар Лімітед" від 17 січня 2015 року N 170115/3. У свою чергу, відповідно до графи N 14 митної декларації декларантом/ представником є ТОВ "Герлах Україна".

Декларантом/представником при здійсненні митного оформлення цього товару є позивач - ТОВ "Герлах Україна", яке діяло в інтересах та від імені ТОВ "Пульсар Лімітед" на підставі договору про надання послуг митного брокера.

Судом було зазначено, що Відповідно до статті 239 Цивільного кодексу України правочин, вчинений представником, створює, змінює, припиняє цивільні права та обов'язки особи, яку він представляє. Тому в разі коли митним органом приймається рішення про визначення коду товару за УКТЗЕД може йтися про порушення прав саме декларанта, а не брокера [81].

Аналогічна правова позиція викладена в постанові Верховного Суду від 14 лютого 2019 року у справі N 815/3842/17 (К/9901/47716/18) [82].

Враховуючи вищевикладене можна зробити висновок, що відповідальність за митне оформлення товарів та транспортних засобів повністю несе власник/імпортер/експортер. Позивачем в справах про оскарження корегувань митної вартості буде власник/імпортер/експортер, навіть у випадку коли він не був присутній при такому митному оформленні товарів.

Слід наголосити і на тому, що власник/імпортер/експортер має право на відшкодування збитків, які він поніс у зв'язку з неправильно оформленими митним брокером документами.

Відповідно до ст. 22 ЦК України збитками є:

- втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки);

- доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода) (54).

Важливим питанням для розуміння правової природи відповідальності митного брокера є наявність умислу при порушенні митного законодавства.

З даного питання також існує усталена судова практика. Так Верховний Суд у справі №33/1738/16-а зазначив, що «Склад правопорушення, передбаченого статтею 485 МК України, передбачає, з-поміж іншого, те що особа, яка його вчинила, діяла умисно, тобто усвідомлено, цілеспрямовано чинила так, щоб уникнути від сплати митних платежів (у тому числі й сплати їх у меншому розмірі). Об'єктивна сторона правопорушення, відповідальність за яке встановлено статтею 485 МК України, полягає у поданні неправдивих відомостей щодо істотних умов зовнішньоекономічного договору (контракту), ваги (з урахуванням допустимих втрат за належних умов зберігання і транспортування) або кількості, країни походження, відправника та/або одержувача товару, неправдивих відомостей, необхідних для визначення коду товару згідно з УКТ ЗЕД та його митної вартості, та/або надання з цією ж метою органу доходів і зборів документів, що містять такі відомості.

Отже, зовнішній прояв (винного, протиправного) діяння передбаченого статтею 485 МК України обов'язково повинен поєднуватися з умислом суб'єкта його вчинення на посягання на охоронювані законом суспільні відносин (визначений законом порядок сплати податків та зборів)»

Підсумовуючи вищевикладене спеціальний порядок застосування господарської відповідальності до митного брокера застосовується виключно уповноваженими органами на підставі проведеної перевірки (яка проводиться у випадку встановлення достатніх підстав наявності порушення) та у випадку наявності в митного брокера умислу на таке порушення.

Наступною підставою для застосування господарської відповідальності до митного брокера є судові рішення. статтею 222 Господарського кодексу України закріплений досудовий порядок реалізації

господарсько-правової відповідальності: у добровільному чи претензійному порядку. Тобто, кодексом не передбачено безумовного обов'язку закріплення судовим рішенням застосування господарсько-правової відповідальності. Господарська відповідальність митного брокера настає також у випадку встановлення факту порушення договору.

3.2. Форми господарсько-правової відповідальності суб'єктів митної брокерської діяльності

В юридичній літературі поширене положення, що господарсько-правова відповідальність існує у формі додаткового обов'язку, що покладається на зобов'язаного суб'єкта після порушення ним зобов'язання і полягає у сплаті неустойки, відшкодування збитків, завданих управленому суб'єкту [85, с. 174], що вірне лише стосовно договірних зобов'язань, де їх порушення спричиняє акцесорне зобов'язання, а при відмові його виконати – примус до їх виконання у формі господарсько-правової відповідальності. Щодо деліктів, то тут ніякого додаткового зобов'язання не виникає, а вони – санкція за порушення. Можна погодитися із проф. І. О. Безклубим, що на «... доктринальному рівні ставлення до інституту відповідальності здебільше набуває догматичного характеру та, як правило, не передбачає альтернативних підходів до його розуміння. На догматичний характер цього інституту вказує те, що більшість вчених розглядають юридичну відповідальність через дихотомію її позитивної та негативної складових» [86, с. 18].

У будь-якому разі їх споріднює те, що господарсько-правова відповідальність проявляється як застосування господарських санкцій, що здійснюється за допомогою державного примусу і виражається в суспільному осуді винного правопорушника і покладенні для нього додаткових обтяжень майнового характеру або позбавленні його суб'єктного права. Сутність

господарськоправової відповідальності проявляється як: санкція, покарання, перетерпівання, реакції на правопорушення, гарантія забезпечення, охоронного інституту права, що виконує охоронну функцію, і складається з двох взаємопов'язаних і взаємозабезпечувальних елементів:

- 1) компенсаційного впливу;
- 2) штрафного (репресивного) впливу [87, с. 5].

При тому одні визначають відповідальність як застосування (реалізацію) санкції, інші – як виконання обов'язку на підставі державного чи прирівняного до нього примусу, чи як правовідносини між правопорушником та державою в особі її компетентного органу. Більш практичним видається позиція щодо застосування санкцій. Вона проведена у ч. 1 ст. 216 ГК України щодо господарсько-правової відповідальності і принаймні вказує на того, хто вправі це вчинити і у якій правовій формі. Як зазначається, тут проведено, що така відповідальність:

- 1) за господарські правопорушення;
- 2) встановлена лише у сфері господарювання.

Тож відповідальність проявляється як санкція з примусового позбавлення деліквента належних йому цінностей чи благ [87, с. 6].

Якщо говорити про форми господарської відповідальності митного брокера то тут слід виокремити наступні:

- Відшкодування збитків;
- Сплата штрафних санкцій;
- Застосування оперативно-господарських санкцій;
- Застосування адміністративно-господарських санкцій.

Також слід зазначити про форми відповідальності, які за своєю суттю відносяться до господарської відповідальності. До таких форм відповідальності відносять позбавлення права на зайняття діяльністю (в даному випадку позбавлення дозволу на зайняття митною брокерською діяльністю) та скасування державної реєстрації суб'єкта господарювання.

Якщо говорити про відшкодування збитків, то такий вид відповідальності є найбільш розповсюдженим в митній брокерській діяльності.

У ст. 1166 ЦК України закріплено, що майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала (54). У цивільному праві розрізняють майнову та моральну (немайнову) шкоду. Саме майнова шкода в цивільному праві відшкодовується в першу чергу шляхом відшкодування збитків.

Відповідно ж до ст. 22 ЦК України особа, якій завдано збитків у результаті порушення її цивільного права, має право на їх відшкодування. А збитками є:

- 1) втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки);
- 2) доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода).

Як зрозуміло зі ст. 1166 ЦК України, в українському цивільному законодавстві передбачено принцип повної компенсації шкоди.

В законодавстві залишилось невизначеним порядок обрахування збитків, які понесла потерпіла особа внаслідок діянь митного брокера. Так при порушенні митного оформлення товарів, які не потрапили на митну територію України не зовсім зрозуміло за якою вартістю рахувати розмір заподіяних збитків.

Судова практика вирішує таке питання різними способами. Найчастіше застосовується просте відшкодування потрачених документальних витрат, які понесла потерпіла сторона. В інших випадках розмір збитків вимірюється вартістю товарів, за яку потерпіла сторона могла реально продати такі товари в Україні. В другому випадку саме потерпіла

сторона повинна довести, що вона реалізує саме таку кількість товарів саме за вказану суму коштів. В іншому випадку упущена вигода не застосовується.

Для уникнення такої ситуації пропонується вираховувати розмір збитків, які підлягають відшкодуванню, і був визначений з урахуванням цін, що покладено в основу конкретного бухгалтерського розрахунку. А також необхідно спростити факт доказування потерпілою стороною розміру упущеної вигоди.

Наступною формою господарської відповідальності є сплата штрафних санкцій.

Штрафні санкції можуть бути сплачені в формі неустойки: штрафу та пені. Враховуючи характер та правову природу брокерського договору найбільш розповсюдженими є практика застосування саме штрафу. Оскільки штраф нараховується в твердій сумі чи відсотку від ціни договору за кожний факт порушення договору. Пеня, як відсоток за кожний день прострочення, також застосовується, проте рідше.

Відповідно до ст. 230 ГК України штрафними санкціями у цьому Кодексі визнаються господарські санкції у вигляді грошової суми (неустойка, штраф, пеня), яку учасник господарських відносин зобов'язаний сплатити у разі порушення ним правил здійснення господарської діяльності, невиконання або неналежного виконання господарського зобов'язання. Суб'єктами права застосування штрафних санкцій є учасники відносин у сфері господарювання, зазначені у статті 2 ГК України, до яких і відноситься митний брокер.

Особливою умовою даного виду санкції є те, що вона встановлюється виключно договором. В судовому порядку розмір санкції може бути зменшений за принципом співрозмірності.

При вирішенні цього питання судом береться до уваги лише важкий майновий стан боржника, а не наявний майновий стан обох сторін, як це впливає з ч. 1 ст. 233 ГК України, а тому доцільно стверджувати, що для

забезпечення рівних умов господарювання та відповідальності за його результати при зменшенні штрафних санкцій необхідно виключити таку обставину, як майновий стан сторін, які беруть участь у зобов'язанні, для чого внести відповідні зміни до ч. 1 ст. 233 ГК України.

Наступним дієвим способом впливу на митного брокера є застосування оперативно-господарських санкцій.

Відповідно до ст. 235 ГК України за порушення господарських зобов'язань до суб'єктів господарювання та інших учасників господарських відносин можуть застосовуватися оперативно-господарські санкції - заходи оперативного впливу на правопорушника з метою припинення або попередження повторення порушень зобов'язання, що використовуються самими сторонами зобов'язання в односторонньому порядку. До суб'єкта, який порушив господарське зобов'язання, можуть бути застосовані лише ті оперативно-господарські санкції, застосування яких передбачено договором. Оперативно-господарські санкції застосовуються незалежно від вини суб'єкта, який порушив господарське зобов'язання.

У господарських договорах сторони можуть передбачати використання таких видів оперативно-господарських санкцій:

1) одностороння відмова від виконання свого зобов'язання управненою стороною, із звільненням її від відповідальності за це - у разі порушення зобов'язання другою стороною;

відмова від оплати за зобов'язанням, яке виконано неналежним чином або достроково виконано боржником без згоди другої сторони;

відстрочення відвантаження продукції чи виконання робіт внаслідок прострочення виставлення акредитива платником, припинення видачі банківських позичок тощо;

2) відмова управненої сторони зобов'язання від прийняття подальшого виконання зобов'язання, порушеного другою стороною, або повернення в односторонньому порядку виконаного кредитором за зобов'язанням

(списання з рахунку боржника в безакцептному порядку коштів, сплачених за неякісну продукцію, тощо);

3) встановлення в односторонньому порядку на майбутнє додаткових гарантій належного виконання зобов'язань стороною, яка порушила зобов'язання: зміна порядку оплати продукції (робіт, послуг), переведення платника на попередню оплату продукції (робіт, послуг) або на оплату після перевірки їх якості тощо;

4) відмова від встановлення на майбутнє господарських відносин із стороною, яка порушує зобов'язання (4).

Даний перелік не є вичерпним і сторони можуть в договорі додати додаткові види оперативно-господарських санкцій.

Підставою для застосування оперативно-господарських санкцій є факт порушення господарського зобов'язання другою стороною. Оперативно-господарські санкції застосовуються стороною, яка потерпіла від правопорушення, у позасудовому порядку та без попереднього пред'явлення претензії порушнику зобов'язання.

Порядок застосування сторонами конкретних оперативно-господарських санкцій визначається договором. У разі незгоди з застосуванням оперативно-господарської санкції заінтересована сторона може звернутися до суду з заявою про скасування такої санкції та відшкодування збитків, завданих її застосуванням.

Оперативно-господарські санкції можуть застосовуватися одночасно з відшкодуванням збитків та стягненням штрафних санкцій (4).

Поняття адміністративно-господарських санкцій вперше введено в теорію і практику правового регулювання господарської діяльності з прийняттям ГК України, але застосовуються вказані санкції вже давно під іншими назвами, зокрема як «фінансові» або «економічні» санкції. Глава 27 ГК України узагальнює та впорядковує адміністративно-господарські санкції, встановлює основні їх види, уніфікує умови, порядок і строки застосування,

тобто зводить ці санкції в єдиний інструмент державного впливу на митних брокерів [88].

Основні характерні, специфічні риси адміністративно-господарських санкцій, що виражають їх сутність і відрізняють від інших господарських санкцій, випливають з їхнього офіційного визначення, закріпленого у ч. 1 ст. 238 ГК України, а також інших відповідних норм закону.

Такими рисами є:

1) адміністративно-господарські санкції застосовуються за порушення правил здійснення господарської діяльності, причому тих правил, які встановлені законодавчими актами, а не за порушення договірних або інших зобов'язань чи інших правил ведення господарської діяльності;

2) вказані санкції застосовуються лише до суб'єктів господарювання, до інших учасників господарських відносин вони застосовані бути не можуть;

3) зазначені санкції застосовуються уповноваженими органами державної влади або органами місцевого самоврядування, а не іншими органами чи стороною в зобов'язанні;

4) адміністративно-господарські санкції встановлюються виключно законами, а не підзаконними актами чи договором. Виключно законами визначаються й види цих санкцій, умови та порядок їх застосування

ГК України містить наступні види адміністративно-господарських санкцій:

- Вилучення прибутку (доходу);
- Адміністративно-господарський штраф;
- Стягнення зборів (обов'язкових платежів);
- застосування антидемпінгових заходів;
- припинення експортно-імпортних операцій;
- застосування індивідуального режиму ліцензування на умовах та в порядку, визначених законом;
- обмеження або зупинення діяльності суб'єкта господарювання;

- ліквідація суб'єкта господарювання (4);

ГК України крім вищевказаних санкцій вказує і на позбавлення ліцензій (патенту) на здійснення діяльності. У випадку ж діяльності митних брокерів, до них не застосовується патентна чи система ліцензування.

Для покращення правового регулювання слід закріпити в ГК України і позбавлення дозволів на здійснення певних видів господарської діяльності, в даному випадку митного брокера.

Висновок до Розділу 3

1. Обґрунтовано, що підставами для застосування до митного брокера господарської відповідальності є порушення договору чи нормативно-правового акту.
2. Доведено, що умовою для застосування господарських санкцій до митного брокера є протиправність, заподіяння шкоди, причинно-наслідковий зв'язок між шкодою та наслідком. При цьому обґрунтовано, що вина не у всіх випадках є обов'язковою умовою для застосування господарських санкцій.
3. Класифіковано види господарсько-правової відповідальності. Встановлено, що до видів господарсько-правової відповідальності митного брокера відносяться: відшкодування збитків, штрафні санкції, оперативно-господарські санкції, адміністративно-господарські санкції.

ВИСНОВКИ

Робота присвячена дослідженню митної брокерської діяльності. За результатами дослідження у висновках викладені найбільш важливі практичні результати.

Запропоновано під митною брокерською діяльністю розуміти діяльність, що здійснюється юридичною або фізичною особою – підприємцем, яка на підставі дозволу і цивільно-правового договору надає послуги з митного оформлення товарів суб'єктам ЗЕД при переміщенні товарів та транспортних засобів через митний кордон України. Доведено, що митній брокерській діяльності властиві всі ознаки підприємницької діяльності (самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність із метою досягнення економічних та соціальних результатів та одержання прибутку), а значить вона являється суб'єктом господарської (підприємницької) діяльності.

Важливість даного визначення полягає в тому, що воно ввібрало в себе більшість інших доктринальних визначень митної брокерської діяльності і відповідає сучасному етапу розвитку митного брокерства в Україні.

Об'єктом митної брокерської діяльності виступає те, на що спрямовані суб'єктивні права і юридичні обов'язки його учасників, тобто об'єктом правовідносин є дії суб'єктів (митних брокерів) з приводу переміщення товарів і транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон. Виникнення зв'язків між митними органами та учасниками ЗЕД (митними брокерами в тому числі) опосередковано ввезенням або вивезенням вантажів, відповідно правовідносини даного роду націлені на вчинення такого переміщення.

Визначено, що митне законодавство Україна перейшло у спадок після розпаду Радянського Союзу з подекуди внесеними змінами, які в загальному не дали бажаного ефекту і нині нормативно-правове регулювання митної брокерської діяльності не може вважатися належним. Зважаючи на це і обґрунтувавши наявні проблеми, запропоновано підготувати і прийняти

комплексний нормативно-правовий акт (Положення про митну брокерську діяльність) де відобразити всі аспекти статусу митного брокера і такої діяльності, починаючи від порядку набуття статусу митного брокера до його відповідальності.

Такий документ в обов'язковому порядку повинен включати в себе наступні елементи:

- Понятійний апарат. Дане положення обумовлюється тим, що потрібно уніфікувати різні дефініції, які стосуються діяльності митного брокера;
- Відповідальність митного брокера. Такий документ повинен бути направлений на реалізацію принципу незворотності покарання, як одного з основоположних принципів права;
- Вимоги до підприємства для отримання статусу митного брокера;
- Порядок ведення реєстру митних брокерів, доступ до нього та отримання інформації з такого реєстру;
- Вимоги до митного брокера під час представництва замовників (клієнтів);
- Положення про кодекс етики;
- Положення про порядок видачі, анулювання чи переоформлення дозволу;

Порядок здійснення контролю за митними брокерами

Охарактеризовано структуру нормативно правових актів, які регулюють митну брокерську діяльність. Доведено, що найбільш оптимальним способом класифікації нормативно-правових актів, які регулюють митну брокерську діяльність, є ієрархічна класифікація.

Визначено, що умови здійснення митної брокерської діяльності можна розглядати як сукупність загальнообов'язкових, формально визначених норм (правил), вимог, які встановлені державою, закріплені в законодавстві чи інших нормативних актах (в т.ч. підзаконних), дотримання яких є обов'язковим при здійсненні митної брокерської діяльності.

Аргументовано, що митна брокерська діяльність характеризується загальними умовами щодо здійснення господарської діяльності, оскільки є родовою від останньої. Також митна брокерська діяльність здійснюється на підставі спеціальних умов, які відображені в галузевих нормативних актах.

Зроблено висновок, що державне регулювання посередницької митної брокерської діяльності це комплекс правових, економічних, управлінсько-організаційних заходів впливу, які здійснюються спеціально уповноваженими органами, зокрема, Міністерством фінансів України, Державною митною службою України та Державною податковою службою України.

Здійснено класифікацію договорів, які опосередковують митну брокерську діяльність. До таких договорів договір доручення, агентський договір та брокерський договір. Дані договори схожі за своєю природою проте не можуть ототожнюватись в силу різних підходів до їх регулювання. Запропоновано в ЦК України розмістити положення про агентський договір.

Обґрунтовано належність брокерського договору до договорів про надання послуг, спрямованих на досягнення певного юридичного (правового) результату – групи посередницьких договорів. До регулювання брокерського договору використовуються конструкції договорів доручення та комісії, агентського договору та договору про надання послуг. Тому митний брокерський договір було аргументовано віднесено до змішаних договорів.

В роботі доведено, що господарсько – правова відповідальність митного брокера є родовою юридичної відповідальності. Визначено, що під функціями господарсько-правової відповідальності необхідно розуміти напрями її дії, той господарський результат, що настає о результаті застосування господарсько-правової відповідальності. Господарсько-правовій відповідальності притаманні як загальні для будь-якої юридичної відповідальності, так і спеціальні функції, що є характерними лише або переважно для господарсько-правової відповідальності. До категорії перших належать попереджувально-стимулююча, штрафна (функція покарання за

правопорушення), до категорії других - компенсаційно-відновлювальна, інформаційна, сигналізаційна.

Доведено, що за порушення порядку митного оформлення відповідальність несе власник/імпортер/експортер товару, а не брокер, навіть у випадку коли оформлення відбувалось брокером. У власника/імпортера/експортера з'являється право вимоги в порядку регресу до митного брокера.

Підстави господарсько-правової відповідальності митних брокерів були розглянуті в широкому і вузькому аспекті. У вузькому аспекті господарська відповідальність – це вчинене учасником господарських відносин правопорушення у сфері господарювання. В широкому – це настання негативних юридичних наслідків для правопорушника. Ключовими умовами відповідальності є незворотність господарської відповідальності, за винятком обставин, коли правопорушник вжив усіх залежних від нього заходів для недопущення порушення.

Доведено, що підставами господарської відповідальності митного брокера є порушення договору, порушення умов закону чи судові рішення, яке зафіксувало факт порушення.

Порушення умов закону доводиться виключно на підставі перевірки контролюючим органом. Перевірка проводиться коли у контролюючого органу є достатні підстави вважати, що митний брокер вчинив правопорушення.

Аналізуючи судову практику дійшли висновку, що митна брокерська діяльність обмежена договором з клієнтом та законом.

Обґрунтовано, що до митного брокера застосовуються всі форми господарсько-правової відповідальності. Митний брокер несе відповідальність в межах закону та укладених договорів. Митний брокер може бути притягнений до наступних видів відповідальності: відшкодування збитків; сплата неустойки; конфіскації; штрафу; оперативно-господарських санкцій; адміністративно-господарських санкцій. В роботі наведені витяги з

судової практики, які конкретизують теоретичні підходи до розуміння господарської відповідальності митного брокера.

Дослідивши діюче законодавство та господарську практику варто визначити, що санкції для митного брокера в господарському праві носять майновий вартісний характер. Їх основна ціль – встановлення негативних наслідків у майновій сфері порушника. Вони вирізняються тим, що носять комплексний характер і врегульовуються не лише нормами господарського законодавства, а й нормами цивільного та адміністративного права, а також рядом інших суміжних галузей права.

Запропоновано удосконалити регулювання відшкодування збитків, які поніс клієнт митного брокера, шляхом використання бухгалтерських цін при визначенні розміру збитків та спростити порядок доказування впущеної вигоди.

Для забезпечення рівності сторін митного брокерського договору обґрунтовано внесення змін до ГК України в частині виключення такої обставини як майновий стан боржника, як підстави для зменшення штрафної санкції.

Доведено, що для покращення правового регулювання митної брокерської діяльності слід закріпити в ГК України і позбавлення дозволів на здійснення певних видів господарської діяльності, в даному випадку митного брокера.

Підсумовуючи викладене слід зазначити, що наступним етапом розвитку митної брокерської діяльності повинно бути створення цілісної, уніфікованої правової бази такої діяльності. Позитивний досвід комплексного прийняття такого акту спостерігається на прикладі США (де прийнятий «Закон Смута — Гоулі про мита») чи Європейського союзу де діє Митний кодекс Європейського союзу (UCC).

ДЖЕРЕЛА

1. Проблеми розвитку малих відкритих економік: матеріали виступів *Всеукраїнського форуму з проблем міжнародних економічних відносин* (в онлайн форматі) (18 квітня 2018 року). Житомир: ЖДТУ, 2018. 348 с.
2. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2012, № 44-45, № 46-47, № 48, ст.552
3. Сервіс для визначення кодів видів економічної діяльності за КВЕД-2005 та КВЕД-2010. URL: http://kved.ukrstat.gov.ua/KVED2010/52/KVED10_52_29.html (дата звернення: 29.05.2020)
4. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст.144.
5. Воронцов С.Г. Легальные признаки предпринимательской деятельности: проблемы терминологической определенности. *Вестник Пермского университета. Юридические науки*. Выпуск 34. 2016. С. 402-412.
6. Иващенко А.А. Понятие предпринимательской деятельности в гражданском законе Российской Федерации и цивилистической доктрине. *Общество и право*, 2013, № 2, С. 45-48.
7. Міщенко І.В. Деякі питання визначення правового статусу митних посередників в Україні. *Наукові праці НУ ОЮА*. 2011, С. 345-350.
8. Квеліашвілі Г. М. Послуги в митній сфері як інструмент державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності URL.: [www.dridu.dp.ua/zbirnik/2012-01\(7\)/12kgmrzd.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2012-01(7)/12kgmrzd.pdf) (дата звернення: 09.03.2020)
9. Приймаченко Д. В. Щодо діяльності митних посередників у процесі реалізації митних формальностей. *Форум права*. 2011. № 1. С. 802–807.
10. Данелюк В. І. Адміністративно-правові засади контролю за посередницькою діяльністю в галузі митної справи: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Дніпропетр. держ. унт внутр. справ. Д., 2011. 20 с.

11. Світлак І. І. Організаційно-правові засади провадження посередницької діяльності митного брокера та митного перевізника в Україні: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. Національна академія держ. податкової служби України. Ірпінь, 2006. 193 с.
12. Ермилов И. С. Повышение качества таможенных услуг: дис. . кандидата экономических наук: 08.00.05. Саратов, 2011. 221 с.
13. Коробкова О.М.. Організаційно-економічні основи регулювання митної брокерської діяльності: дис. ... канд. екон. наук. спеціальність 08.00.03 Одеський національний морський університет. 2018, 214 с.
14. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур (Кіотська конвенція) від 18.05.1973. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_643/ (дата звернення: 10.10.2020)
15. Булатова, В.А. К вопросу об особенностях деятельности таможенных представителей в России. М.: Аллея Науки, 2017. №15.
16. Таможенные представители через призму законов и цифр. Интернет-ресурс «Все о таможене». URL. <https://www.tks.ru/reviews/2020/06/22/02> (дата звернення: 24.10.2020)
17. Приймаченко Д.В. Система таможенных посредников в Украине: современное состояние и перспективы. Современное таможенное регулирование в условиях функционирования единого экономического пространства. Материалы III Международной научно-практической конференции студентов, аспирантов, преподавателей, практических работников, 2012, г. Саратов. С. 95- 101.
18. Таможенный Кодекс Европейского Сообщества Регламент Совета № 450\2008. URL: http://www.mdoffice.com.ua/pdf/tamozhennyj_kodeks_evropejskogo_soobshhestva_1403031301.pdf (дата звернення 06.06.2020)
19. Богатов В.Л. Совершенствование организации управления процессами оказания таможенных услуг и работ: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.05. М., 2008. 235 с.

20. Коробкова О. М. Узагальнення та адаптація іноземного досвіду регулювання митної брокерської діяльності: *Ефективна економіка: наукове фахове видання*. Київ, 2016. №2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4787>. (дата звернення 18.06.2020)
21. Бойкова М.В. Зарубежный опыт таможенного администрирования: монография. М.: РИО Российской таможенной академии, 2017. 130 с.
22. Список примеров наилучшей таможенной практики. United Nations. Economic commission for Europe. Женева, 28 сентября 2012 г. URL: https://www.unece.org/fileadmin/DAM/trade/TF_JointUNRCsApproach/CompilationOfGoodCustomsPractices-Rus.pdf (дата звернення 18.06.2020)
23. Административное право: Учебник / под. ред. Л. Л. Попова. М.: Юристъ, 2002. 697 с.
24. Халфина Р. О. Общее учение о правоотношении. М.: Юридическая литература, 1974. 340 с.
25. Єрмоленко В. Об'єкт у структурі правовідносин. *Юридична Україна*. 2004. № 1. С. 11–15.
26. Дудин А. П. Объект правоотношения (вопросы теории). Саратов: Изд-во Саратовского ун-та, 1980. 81 с.
27. Булатова, В.А. Развитие деятельности таможенных представителей как объекта таможенной инфраструктуры. М.: *Актуальные проблемы развития национальной и региональной экономики: сборник научных трудов VIII Международной научно-практической конференции для студентов, магистрантов, аспирантов и молодых ученых, посвященной 20-летию Института экономики НИУ «БелГУ»*, 2017. №8. 275-277 с.
28. Regulation (EU) No 952/2013 of the European Parliament and of the Council of 9 October 2013 laying down the Union Customs Code: URL: <http://eurlex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32013R0952> (дата звернення: 25.10.2020)
29. Дзера О.В. Цивільне право України. Загальна частина: [підручник]. К.: Юрін- ком Інтер, 2010. 976 с.

30. Драпайло В.В. Поняття, ознаки та види товарів у митному праві. *Держава та регіони*. Серія: Право, 2016 р., № 4 (54). С. 58-62.

31. Постанова Ради Міністрів СРСР від 7 березня 1989 року № 203 «Про заходи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності»: <http://pravo.levonevsky.org/baza/soviet/sss1365.htm> (дата звернення: 31.10.2020)

32. Про митну справу в Україні: Закон України від 25 червня 1991 року № 1262-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 44. Ст. 575. (Втратив чинність)

33. Положення про діяльність митних брокерів на території України: Наказ Державного митного комітету України від 4 вересня 1992 року № 173 URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v0174342-92>. (дата звернення: 31.10.2020) (Втратив чинність)

34. Положення про діяльність підприємств, що здійснюють декларування на підставі договору: Наказом Державної митної служби України від 22 липня 1997 року № 340. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0495-97>. (дата звернення: 01.11.2020) (Втратив чинність)

35. Федотова І.О. Загальна характеристика правового статусу митного брокера в сучасному митному законодавстві. *Юридичний науковий електронний журнал*. №1/2013. С. 161-164.

36. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України від 01.06.2000 № 1775-ІІІ. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2000, N 36, ст.299 (Втратив чинність)

37. Про діяльність митних брокерів: Наказ Міністерства фінансів України 04.08.2015 № 693. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1036-15#Text> (дата звернення: 20.10.2020)

38. Уралова Ю. П. Господарсько-правове регулювання посередницької діяльності у сфері страхування: монографія / Ю. П. Уралова; Донецький

національний університет імені Василя Стуса. – Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2019. – 164 с.

39. Словник української мови. В 11 томах / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. К.: Наукова думка, 1970–1980. Т. 10. 1979. С. 441.

40. Господарське право: практикум / А. Г. Бобкова (кер. авт. кол.), Ю. О. Моїсєєв, Ю. М. Павлюченко та ін.; за заг. ред. А. Г. Бобкової. Харків: Право, 2018.

41. Адамчук А.С. Розвиток митного законодавства України в умовах міжнародних інтеграційних процесів : матеріали студентського науково-практичного круглого столу, (Ірпінь, 16 березня 2018 р.) / Державна фіскальна служба України, Університет ДФС України. – Ірпінь: Видавництво УДФСУ, 2018. – 202 с.

42. Резнікова В.В. Правове регулювання посередництва у сфері господарювання (теоретичні аспекти): монографія. Хмельницький, 2010. 707 с.

43. Авер'янов В. Б. Вибрані наукові праці / упоряд.: О. Ф. Андрійко (керівник колективу), В. П. Нагребельний, Л. Є. Кисіль та ін.; за заг. ред. Ю. С. Шемшученка, О. Ф. Андрійко. К.: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2011. С. 303

44. Головачова А. С. Державне регулювання посередницької діяльності: необхідність і мета. Часопис Київського університету права. 2015. № 4. С. 185.

45. Про утворення Державної податкової служби України та Державної митної служби України: Постанова Кабінету Міністрів України № 1200 від 18 грудня 2018 року URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-utvorenniya-derzhavnoyi-podatkovoyi-sluzhbi-ukrayini-ta-derzhavnoyi-mitnoyi-sluzhbi-ukrayini> (дата звернення 20.11.2020 року)

46. Онищекно С.П. та ін. Митно-транспортні операції у системі морських перевезень : нав. Посібник. Одеса, 2015 – С. 44

47. Прокопів, О. Організація митного контролю в Україні. Diss. Тернопіль: ТНЕУ, 2017.
48. Білуха М. Т. Фінансовий контроль: теорія, ревізія, аудит: [підручник] / М. Т. Білуха, Т. В. Микитенко. - К. : УАОІ, 2006. - 888 с.
49. Андрусів Л. Теоретико-правові засади системи нормативно-правових актів. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 4. С. 128–131.
50. Конституція України: Прийнята на V сесії Верховної Ради України 28.06.1996 // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 20.11.2020).
51. Рішення Конституційного Суду України від 19.06.2001 № 9 рп/2001 (справа щодо стажу наукової роботи). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-01>.
52. Шульга М.Г. Митне законодавство України і міжнародні митні стандарти / Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» № 4 (19) 2014.
53. Сальнікова Г. І. Правове регулювання посередництва в підприємницькій діяльності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Х., 2003.
54. Цивільний кодекс України від 16.03.2003 р. // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 20. 11.2020 р.).
55. Цивільне право. Частина друга / За ред. професорів Підпригори О.А., Бобрової Д.В. – К.: ВЕНТУРІ, 2005. С.161.
56. Огородник Л.Д. до питання про поняття та особливості договору доручення / Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня Навчально-наукового інституту права Університету ДФС України : у 5 ч. Ч. 2. – Ірпінь : Університет ДФС України, 2019. – 312 с. – (Серія «На допомогу студенту УДФСУ», т. 13).

57. Рясенцев В.А. Представительство в гражданском праве: Дис. ...д-ра юр. наук. – М.: 2008. С.174.
58. МІСЯЦЬ, А. П. Правова природа агентського договору. Університетські наукові записки, 2017, 3: 87-94.
59. Сорокопуд В.О. Агентський договір та господарські правовідносини комерційного посередництва / Матеріали Міжвузівської студентської конференції (Київ, 13 квітня 2017 року) / Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права «КРОК». – К.: Університет економіки та права «КРОК», 2017. – 377 с.
60. Орзіх Ю. Г. Правове регулювання надання брокерських послуг: цивільноправові аспекти / Ю. Г. Орзіх // Акт. пробл. держави і права. – 2008. – Вип. 42. – С. 132 – 137.
71. Васильєва В. А. Цивільно-правове регулювання діяльності з надання посередницьких послуг: Монографія. — Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стсфаника, 200В.
72. Господарське право: Підручник. Щербина В. С — 2-е вид., перероб. і доп. — К.: Юрінком Інтер, 2005
73. Правознавство: Підручник; За ред. В. В. Копейчикова. – 7-е вид., - К.: Юрінком Інтер, 2003. – с. 736.
74. Ведерніков Ю. А. Теорія держави і права: [навч. посіб.] / Ю. А. Ведерніков, В. С. Грегул. – 4-те вид., доп. і переробл. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 224 с.
75. Мельник О. О. Господарське право: [навч.- метод. посіб. для самот. вивч. дисц.] / О. О. Мельник – К.: КНЕУ, 2005. – 208 с.
76. Малеин Н. С. Имущественная ответственность в хозяйственных отношениях / Н. С. Малеин. – М.: Наука, 1968. – 207 с.
77. Мілімко Л. В. Господарсько-правова відповідальність: ознаки, процедура застосування // Юридичний вісник «Повітряне і космічне право». – 2016. – Том 1, № 38. – С. 145-149

78. Юшина С. І. Адміністративно-господарські санкції та їх застосування в зовнішньоекономічній сфері / С. І. Юшина // Часопис Київського університету права. – 2010. – № 2. – С. 202-205.

79. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: [підручник] / О. Ф. Скакун. – Х.: Консум, 2001. – 656 с.

80. Постанова Верховного Суду від 18 грудня 2018 року у справі №821/568/17 Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78626541> (дата звернення 20.11.2020).

81. Постанова Верховного Суду від 11 червня 2019 року у справі №826/8363/15 Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/82348973> (дата звернення 20.11.2020).

82. Постанова Верховного Суду від 14 лютого 2019 року у справі №815/3842/17 Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/3842> (дата звернення 20.11.2020).

83. Постанова Верховного Суду від 14 травня 2019 року у справі № 334/1738/16-а Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/1738> (дата звернення 20.11.2020).

84. Богомолова Н. М. Відповідальність у сфері господарювання / Н. М. Богомолова // Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані : монографія / за ред. О. В. Козаченка, Є. Л. Стрельцова; МОН України, НУ «ОЮА», Каф.крим. права та ін. крим.-прав. дисциплін Миколаїв. ін-т. права, ПРЦ НАПрНУ, ГО «Всеукр. Асоціація крим. права» . — Миколаїв : Іліон, 2016. — С. 514-533.

85. Заярний О. А. Деякі особливості господарсько-правової відповідальності за порушення організаційно-господарських зобов'язань, що виникають з договорів / О. А. Заярний. // Вісник господарського судочинства. – 2009. – № 7. – С. 171-177.

86. Безклубий І. Запрошення до наукової дискусії про правову відповідальність / І. А. Безклубий // Про українське право. – Часопис кафедри

теорії та історії держави і права Київського національного університету імені Тараса Шевченка. За ред. проф. І. Безклубого. – К.: Чис.У., 2010. – С. 11-21.

87. Шишка Р. Б. Окремі аспекти господарсько-правової відповідальності / Р. Б. Шишка // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. - 2015. - № 1. - С. 129-133. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2015_1_26

88. Віхрова І. О. Адміністративно-господарські санкції як заходи господарсько-правової відповідальності / І. О. Віхрова // Часопис Київського університету права. - 2015. - № 2. - С. 151-155. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2015_2_37

